

KAKO SVEZATI CIPELE

NIKOLA PETKOVIĆ

SADRŽAJ

I	1
II	78
III	94
O autoru	107
Impresum	108

I

Tata će umrijeti. Brzo. Brat i ja stojimo nad bolničkim krevetom.

Nikada nisam bio bolestan, govori tata. Ovdje sam uvijek samo dolazio drugima. Sada sam sa sobom i s vama, kojima više ne trebam. Veliki ste.

Veliki smo. Brat ima trideset i šest. Radi s kompjutorima. Studirao je psihologiju od koje je odustao. Ne znam čime ju je zamijenio. Možda mu nikada nije bila važna. Ne pričamo, osim kada umiru očevi. Oženjen je i ima sina. Meni je četrdeset i pet. Sveučilišni sam profesor. Za razliku od mog brata, nikada nisam imao hrabrosti ni od čega odustati. I ja imam sina. Oženjen sam. Veliki smo. Tata nije. Više je dugačak.

Ispod njega su tri vrećice:

Jedna puna krvi.

Jedna puna mokraće.

Jedna puna ničega.

U nju ću ga, kada umre, spremiti.

Ne volim kada ljude guraju u lijes. Baš sam nekidan rekao Jasni neka me spali i neka prah baci u more. Ona i Tin, koji će, do tada, nadam se, biti veliki. Te kutije znaju biti teške. Ovisi koliko ti praha samelju za doma. Jer, ne daju sve. Glavninu bace. Ali, i ono što dobiješ, teško je. No, muško je, neka pridržava. Neka da mami ruku. Iz barke. Po bonaci. Ja točno znam gdje, pa ću im na vrijeme pokazati. Jedan pjesnik, dodao bi: za života. Da bude siguran.

Klaustrofobičan sam i ugušio bih se onako zakucan: oko mene divlji trbuh hrastovine. Iako ima ljesova. Čak i sponzorskih. Vidio sam jednog. Na njemu kompletan sastav s *Posljednje večere*. Baš kao i onaj minhenskog *Bayerna* iz '72. '74 ili '76? Ono, kada smo ih napucali. Ili je to bila reprezentacija? Znam da je Marić Gerdu Mülleru obranio penal. Tata je tada viknuo: *To je Bosanac, to je moj zemo... Enver!*

Tata je zapravo Crnogorac. Iz Cetinja. Zapravo iz Doboja. Koji je odrastao u Splitu. U domu za siročad. A onda kod moje mame. I u Pridjelu. Te, sedamdeset i neke, bio je samo Bosanac. Nekidan, kada smo se vraćali iz Zagreba, rekao je kako smo mi, Petkovići, zapravo iz Konavala. *A šta nije ono bila Korčula?* pitao sam prisjećajući se, odavno odustavši od čuđenja. *Jebi ga, neki su i dotamo doplivali.*

Iz Konavala? pitao sam.

A odakle će? S Cetine? Jebem ti oca očinjeg.

Jebote, zašto mi to s Konavlima nije rekao devedesete, kada sam s time mogao nešto napraviti, kada su mi usred noći zvonili telefoni, zavirujući mi u krv.

Vraćajući se kući sjetio sam se tatinih riječi. *Veliki ste. Veliki smo.* Iako sam ga tada držao za ruku, u mene se uvukao bijes. Isti onaj s kojim živim otkako se prestao brinuti o meni.

Najprije kada mi je to trebalo, a onda kada mi to više nije trebalo. Što bi ga koštalo da nije za mene nestao u ovom drugom, za njega toliko lakšem, poluvremenu. Onome u kojem sam zaista (već) bio velik. Velik sam... kao da je ikada bio za mene tu.

Brat mi govori: *Mami je najteže. Sama je. Nije na to navikla. Biti sama u kući. Tati je ovdje u redu. On je u procesu. Njime se stalno netko bavi. A mama, ona je sama.*

Kada se početkom devedesetih objesio naš brat, bio sam u Americi. Na doktoratu. Ili u egzilu. Ne sjećam se baš kako je točno bilo. I što je od toga dvoga točnije. I doktorat može biti egzil ako te netko ili nešto na njega sili. Bjesnio je rat. Mama i tata su se razveli kada je meni bilo sedam godina. Tata je otišao bez riječi. Mama je ostala bez riječi. Ja sam tražio riječi sve do neke šesnaeste. Tada sam počeo pisati poeziju. Ako znaš kako to raditi, za to riječi nisu potrebne. Pisati poeziju tada, to ne čudi. Tih sedamdesetih svi šesnaestogodišnjaci pisali su poeziju. Ja sam je nastavio pisati do danas. Već, kako tata kaže, velik. To je ono što čudi.

I tada, kada se polubrat ubio i kada sam ja skočio u more, negdje u Belmaru, New Jersey, zazvonio je telefon u stanu moje prijateljice. One koja je bila sestra pjesnika koji je sa mnom išao u školu. I doveo me u Belmar. Da se odmorim od puta trgovačkim brodom. Išlo se iz Rijeke u Brooklyn. Bio je rat i prevozili smo kikiriki. To kad smo išli tamo. Iz Brooklyna za Rijeku. Ni kodno ime taj kikiriki nije lišilo činjenice da se njime prekidalo živote. Da bi se tako od njih obranilo. Od onih čiji je život s druge strane granice. One koju se ne smije micati. Za nju su, oni kojima smo nosili kikiriki, svađajući se s onima drugima, govorili da je ona prirodna. A svađali su se, jer su i oni drugi mislili isto što i oni. Sad kad smo se vraćali, nitko nije spominjao teret. Cijeli brod je nekako bio lakši i kao da je plovio brže. *Nikola is not here*, rekla je. *Što, jebo ga, uot kažem, uot..?* vrištao je otac. *Nikola neeye ouwdye*, ponovila je markerom na bijeloj ploči pokraj telefona napisane riječi, ono, u slučaju da zagusti, da se netko objesi u Hrvatskoj, da nekome umre kuća, ili nešto slično, napisao sam joj nekoliko fraza: što požarnih, što protupožarnih. *Nema ga, nikad ga nema, majku mu jebem*, vikao je otac preko oceana. Gutajući suze, bila je uvjerena kad sam se konačno, mokar i sam, vratio iz mora.

Rekla mi je da su me zvali. Rekao sam joj da se polubrat ubio. Da mi je to rekla baka još prijedodne. Na klupi u Belmaru. Znala je ta moja baka letjeti. S mora na more, preko mora. Isto onako brzo i nevidljivo kao kad je 1943. pobjegla iz logora negdje na sjeveru Italije. Pa se premještala. Sve na visokim petama. E, danas je došla tu. Uvijek u istom kratkom bijelom baloneru. Reći mi da se objesio. I to ja sada govorim Katie kojoj sam dao upute na ploči baš za ovakve slučajeve. I još da idem natrag. Idem ga pokopati. *Ne*, rekla je. *Tamo je rat. Jebe mi se*, rekao sam. *I tu je, samo se ne vidi*. Tamo je bar objavljen. I to nekoliko puta. Ali niti jednom službeno. Bit će da ga zato nitko tko njime nije izravno pogođen ne uzima za ozbiljno. Ipak smo mi kultura protokola. I zauzdanog nereda. Zato stalno netko nešto pečatira. Da mu se ne bi vjerovalo na riječ. Uvijek napisanu. Nikad izrečenu.

Nisam otišao. Tata je rekao da ne dolazim. *Tu se gine*, rekao je. *Ne bih htio još jednoga izgubiti*.

Kada sam se vratio, bratova mama mi je rekla: *Bratu je najteže*. Jedan od nas je mrtav, ja napola lud od izgnanstva, od napuštenosti, od razdvojenosti roditelja, a on čija se obitelj jedina nije raspala, on koji je najmlađi, koji je živ, kojega zaobilaze pozivi u smrt, on koji jedini netaknut živi istovremeno i s mamom i s tatom... njemu je najgore!? Kako?

Jednostavno. On je njezin sin. I sin mojega oca. Ja sam samo sin mojega oca. Njezin ne. On, taj umrli, on je bio njezin sin. Ne mojega oca. Mojemu bratu, živom i s oba roditelja, njemu je najteže. Ne valjda zato što mora gledati jednu smrt i jednu tugu. Valjda zato što je život baš takav kakav jest.

I on joj sada vraća uslugu. Sada je njoj najteže. Majci. *Ne*, rekao sam mu gledajući ga u oči. *Tati je najteže*. On je bolestan. On jedini pred sobom ima izvjesnost smrti. Mi o svojoj ne znamo ništa. Ne zna ni on još, ali zna da je tu.

Brat šuti. Boji li se da me ne naljuti? Da me ne naljuti pa da ne progovorim pred ocem. Kako to da ne zna da baš to ne znam? Da govorim u prilog životu, a da po cijenu života ne mogu progovoriti pred ocem? Čega se boji? Mojega straha? Ako da, razlikuje li ga od svojega? Morao bi, jer čini mi se da je on taj od dvojice preostalih koji je odrastao. Jedini od trojice. Valjda zato što je jedini cijeli. A možda je sve to jednostavnije? Možda pokriva majku koja pokriva njega? Štite li se od svijeta? Od oca čija im smrt ulazi u putanju ljubavi? One majke i sina? Bit će da je njima, ako je ovo što vidim to što se stvarno vidi, ipak najteže.

Ne znam je li tako. Ne znam pogađaju li moje riječi istinu. Ne znam ni što je u ovom slučaju istina. To, ovo što govorim, ta priča, to je onako kako osjećam stvarnost. Za mene dakle, to je istina. Ja se na nju, na tu istinu, ne ljutim. Ona je moja. I samo moja. Svatko tko bi se naljutio na nju, naljutio bi se na mene. Ne na ono što govorim. Na mene, pričao ja ili ne. Bilo što. Bilo gdje. Bilo kako. A bojim se i bilo komu.

Ne dopuštam da se itko ljuti na nju.

Gledam kako tata otkopčava i zakopčava sat na ruci. Operiran je. Liječnik mi je rekao da su počistili primarni karcinom, i kako je, što se njega tiče, sve u redu. *A što se njega ne tiče,* pitam. *E, to već nije u redu.* Ali to, govori mi liječnik loše prikrivenom čakavicom, nije njegov resor.

Tata će, dakle, umrijeti u drugom resoru. Nekom drugom, osim u njezinim općim obrisima, ovome liječniku, nepoznatom smrću.

Kada sam bio ljut na njega jer mi je nedostajao napisao sam ovo:

bio je najljepši lûk

taj galeb

zvali su ga tako jer je imao oblik galeba raširenih krila

drven

u slučaju lûka u koji se svijao galeb vezan tankim užetom

na vrhovima na pari grijana štapa

galeb su ga zvali i tamo gdje nije bilo mora

ipak on leti

kao i strijela odapeta iz galeba

kada se tanko drvo savije, leđa streličara propnu ili

samo izviju unazad

tako da mu se čelo ravnim štapom može osloniti o oblak

dok puca u daljinu iz koje i tamo gdje nema mora dolazi galeb

da ga tako mogu zvati

galeba su imali samo odabrani u gradu koji je bokovima

zarobio more

i ja

oni, jer su im ga očevi kupili u Italiji, ne baš u Italiji, u Trstu

do kojega se dolazilo osobnim automobilima

ako se išlo po lûk

ja, jer mi ga je otac napravio

u šumi ponad grada koji je bokovima zarobio more

more je bilo moje

šuma je bila njegova

galeba je našao u šumi – valjda je neki čakavski Manitou

našao načina kako da ga savije kao da je kupljen u Trstu,

kao da je disao paru, kao da me je čuo dok sam, uvijek pred

spavanje

sanjao sebe kraj one dvojice čiji očevi nisu bili čarobnjaci

svaki od nas s najljepšim lûkom u ruci

dok mi ga je davao otac je rekao: evo, i pazi da uvijek pucaš

tamo gdje nema nikoga.

a onda je ponovio priču o jednome Bekimu koji je izgubio oko
jer netko drugi nije pucao
tamo gdje nema nikoga
a kada bi drugi pričali o tome Bekimu koji je ostao bez oka
u gradu koji je
bokovima opkolio more,
činilo se da su, njihovom rukom iza njihovih očiju,
pucali baš tamo gdje nema nikoga,
oni tiši, rekli bi, dobro,
dobro da je tako svršilo
da je samo oko
jer mogao je taj nekoga i ubogaljiti s tim lûkom
vražja djeca
Bekimu je otac bio slastičar kojega su u gradu zvali šiftar

*

kasnije,
kada je otac
pokupivši zimski pokrivač kojega je
dok se još nadao da će pod njime ležati zajedno s mojom
majkom zvao
krpatur
naglaskom od kojega grad opkoljenog mora najprije raširi
bokove da dopusti izlazak,
a onda ih stisne da ga potvrdi,
otišao
svoja mala kola vozeći unatrag
niza strminu kojom smo se spuštali na leđima rabljena pleha,
razbio sam taj lûk
tukao sam ga rukama
i ne mogavši se sjetiti ičeg što bi ga moglo bolje ubiti
u njega gurao koljeno
tamo gdje je galebu trbuh
gdje je najmekši
bacio sam ga pred noge, na prašnjavo tlo,
tamo

*gdje smo se sljedeće jutro sastali kada je Bekim
dočekavši sutradan
u prahu pred mojom kućom
tražio oko kojim je igrao
špigule
oko koje je
naglaskom od kojega grad opkoljenog mora najprije raširi
bokove da dopusti izlazak,
a onda ih stisne da ga potvrdi
zvao
baluncin.*

Patrijarh. Sjedi na čelu stola i govori. O tome kako će, kada prizdravi, otići u selo. U šumu. Tamo gdje jedan njegov prijatelj ima psa. I kako će s tim psom, sam, živjeti u kući, na selu. A *kamo će, dok ste ti i pas tamo, otići prijatelj*, pitam.

Sam će sebi srediti kemo, kaže. Sam će se dogovoriti sa sestrom, kaže. Sam će se naručiti. Mi imamo svojih briga. Nismo mali, vraća mi se u sjećanje njegova rečenica i ona slika patrijarha za stolom koji snatri o psu i prijatelju i selu, o psu kojega nema, o prijatelju kojega nema, o selu kojega nema. Za prijatelja zapravo nisam siguran – zasada nema ime. Nije ni važno. To s imenom. Selo, evo ima ime, a tata to selo ipak više nema.

Sjedi. Ne prestaje sjediti. Govori. Ne prestaje govoriti. Opet je u središtu pažnje. On. Sam on. Tako je uvijek bilo. Tako je i sada. Tako će uvijek biti dok on bude tu. Velika sjena između mene i svijeta. No, znao je on biti i zidom. Neprobojnim. Svlačio sam s njega njegove zabrane, ciglu po ciglu. Kao ražalovani doušnici Stasija što su iza onog zida u Berlinu. I što su vidjeli? Baš kao i ja danas, kad tog zida više nema: sebe u zrcalu i lošu glinu i ljepenu od koje je napravljen zid.

Neće prestati govoriti. Još jedno vrijeme i prestat će sjediti. Govorit će. Onda će, umoran od sjedenja, ležati. Neće prestati govoriti. Sve dok ne prestane ležati. Sve dok ne prestane govoriti.

Tada, kada zašuti, uvući ću se u njegov krevet i početi brzo govoriti. Pratiti mu uzdisaje i izdisaje i sjetiti se one: oni još uvijek mogu čuti. *Pazite što govorite oko umirućih*, kažu doktori, *sluh posljednji odlazi*. Kako to znaju, kad svega što se dotaknu umre? A to boli nas koji ne poznajemo redoslijed umirućih ušiju. Posebno boli kad umre netko tvoj. Otac, recimo. Rekli im mrtvi? Doktori vole znati. A ja ću se ipak njemu uvući u krevet. I sve dok bude disao, pričat ću mu. Reći ću mu sve što sam mu želio reći, sve što sam mu mogao reći, sve što sam mu trebao reći, sve što sam mu, kao sin ocu, morao reći, sve što sam se, umoran od neslušanja, prestao nadati da mogu ponoviti, sve dok ne kapne od mojih riječi, od slova koja ću mu, kao proktolog što uvlači svakuda prst, utisnuti u mrtve uši.

To što ćeš sada početi pizditi da želiš da te pokopaju s mojom knjigom u rukama, to zaboravi. Ne dam ti je. Imao si cijeli život vremena pročitati je. Barem jednu. Pa mi reći. Sine, koji ti je kurac, što su ti slova ovako tužna? Boli li te nešto? Ili: Piši k'o Andrić pa da se rasplačem od tuđe, a ne svoje muke. Sad ti je ne dam. Ne kao sin koji ne čuje to što želiš, koji bi ti je dao da ga ne gnjaviš i uzeo kad odeš. Da je imaš za po kući. Kao jednom kad ti je sin bio mali i kad mu je baka, u kući preko ceste od mora u Bakru prije njegove opetovane smrti, ponudila bombone, a on ih je, nakon što je njima napunio usta, počeo trpati u tijesne džepove premalениh hlača. *Da imam za po kući*, ponavljao je dok je nonin grlen smijeh odobravao bratovu malu, dječju, iskrenu lakomost. Za po kući ili ne, ja sam taj koji o tome odlučuje... ja ti je ne dam. Iz istog razloga iz kojega bi ti je, tako pretpostavljam, sin bez problema dao. Jer, ionako uskoro više nećeš znati ništa. Ni gdje ti je knjiga.

Ne vjerujemo u Boga. Pišemo ga s velikim B samo zato što ga tako pišu i u novinama. I to tek od devedesetih. Ne vjerujemo da ideš ikamo osim u ništa. A tamo se više ne čita. Tamo se ne radi ništa. Tamo se nema ničega. Tamo se nije. Ako se tamo nije, onda ni tebe neće biti tamo. A možda te ipak spasim. Jezikom. Mojim. Riječima od kojih si cijeli život bježao. Pa te napišem i dam te drugima.

Kao što si ti meni poklanjao stvari i odmah ih uzimao sebi. Jedan tranzistor. Jedan fotoaparat. Još kad su te naprave imale kožne futrole. To je bilo ovako. Ja bih došao k tebi, ti bi mi ponosno pokazao kako na nutrini kože piše: Nikici za... ne sjećam se točno koji po redu rođendan. Tu bi kožu zatvorio i poklon vratio na policu. Da postane moj kad za to dođe vrijeme. Jednom je, a i za to su bili krivi pokloni, baš to vrijeme koje sam čekao da prođe, za nas dvojicu stalo. Za moja dva rođendana, na prvoj stranici poklonjene knjige, napisao si: "Nikici za 10. rođendan". Te sam knjige smio odnijeti kući. Valjda zato jer nisam trebao čekati za to pravo vrijeme. Jer je njima, kao i meni, na neko vrijeme, vrijeme stalo.

Tako sam odlučio. Napisat ću tebe i dati svima da te nose kući. Da bi to smjeli učiniti, vrijeme će trebati stati.

Danas sam nazvao tatu. Nije srao četiri dana, rekao je, pa je dodao kako je nazvao snahu, objasnivši kako mu je ona našla doktoricu nakon čega je, rekao je, napunio školjku. *Od doktorice*, pitao sam.

Ne, od Donata.

Uzmi magnezij, rekao sam mu. *Onaj šumeći*. Ne, nego da je dobar Donat. Po njemu, kaže, *sere. Provjereno.*

Ali, ljudi tvojih godina, uporan sam, *čak i oni zdravi, piju magnezij. Šumeći. Moj tast, recimo.*

Ne! Ponavlja otac. Njemu je snaha, kaže, našla liječnicu. Ali on ima liječnicu – snahu. Ona je moja žena. *Ne!* Njemu je druga snaha, ona od mlađeg mu sina, govori, *našla liječnicu.*

Tata ne želi da mu ja pomažem. U usporedbi sa smrti ja sam teret.

To ne bi trebao biti problem. To s teretom. Možda pretjerujem. A trebao bih, barem sada, znati oprostiti. Reći, nema veze. Što je bilo, bilo je. Što će mi to tko je komu doktor, a tko kakav sin? Sjećam se priče o tome kako je moj nono otišao u Zagreb na zanat, a teta u Zagrebu kupila mu prve cipele. Otac mu je bio postolar, a on je u Zagreb doputovao u papučama. Pa mu je teta, rekao sam već, kupila cipele. A otac mu postolar. Razumijete!?

Otac je došao kući. Prvi put sam vidio gdje stanuju. Kada sam posljednji put bio kod njega u gostima, stanovao je na vrhu Trsata. On je taj dio grada zvao selom. Tako mu je bilo lakše. Nikada se nije naučio na pravila grada. Čak ni kada grad, kao što je to slučaj s Rijekom, nema pravila. Kada su ona "podomaćena", smečkana, demokratska, ekumenska, fašistoidna, izolacionistička, sveuključujuća.... sve zajedno. Sa sobom je u grad donio svoje selo. Koje se nije imalo kuda širiti. A raslo je. I bivalo sve veće. Za selo, kao ni za oca, više gotovo da nije bilo mjesta u gradu. U gradu, ako ćemo pošteno, niti ima niti treba imati mjesta za selo. Ono se, u gradu, nema gdje širiti. Grad je grad. Selo je selo. Doneseno u grad, čak i u srcu donositelja, selo veličine osobnog simbola, ma koliko se trudilo, nema se gdje širiti. Čak nema gdje ni eksplodirati. Nemoguće ga je slaviti, ni kao nešto moguće niti kao nešto stvarno. Stvari ionako nikada nisu stvarne kad su nam dostupne. One svakidašnje proizvode dosadu. Stvari nam postaju stvarne tek u očima sjećanja. Kad su nam nedostižne. Nemoguće je, osim sjećanjem, zvucima sela uzbibati tlo. A sjećanje bez komada zemlje seljaku nije dovoljno. A neprihvatanje sjećanja seljake pretvara u gubitnike. Osjećaj gubitka (i neprepoznavanje snage sjećanja) u tiraninu. Selo, ono iz kojeg su došli omogućiti nas, ne može tu živjeti. Ne! U gradu, a grad je bilo to mjesto na koje je povijest, koja je, kao uostalom i sada već umirući otac, trajno zauzeta sama sobom – što joj je zapravo, kao i njemu (dok nije saznao za karcinom) uvjet za preživljavanje – smjestila svojega oca. I tamo, u gradu, naprasno je nastupila smrt same nakane da se selo s tatom tu nastani. Nemajući mjesta za prasak, selo je implodiralo. Od njegove implozije nisu se raspale gradske zidine, kako se to događa u zabilježenim prascima službenih povijesti: ne. Čak se ni fasade nisu urušile; nisu popadale ograde u kvartovima, pod nogama svegovorećeg patrijarha nije pucao mrski asfalt oko uređenih kuća: pukli su oni unutra! Pukla je obitelj.

Jebeš mi mater ako grad, a ne otac, nije kriv za sve. Jer to objašnjava činjenicu da nisam znao gdje mi stanuje otac. Sve dok se u njemu nisu počela raspadati crijeva. Dok ga vlastita krv nije upozorila da ju je zanemario. Kako onu koja se iz njega, neprimijećena, mjesecima cijedila na hladan email školjke, vrišteći upozorenje, tako i onu koja se mjesecima pitala gdje joj se preselio otac.

Sjedi u stanu koji su on i njegova supruga kupili da olakšaju život i sebi i onima kojima trebaju. Prije toga su prodali kuću. A pomagali su svima osim sebi, govorili su. I osim onima koji se mogu sami o sebi brinuti. Ja sam bio oslobođen tog lanca. Nisu me htjeli opterećivati. Lako je meni, uvijek je govorila tatina žena, ja sam pametan i sam ću se snaći. To sam i učinio. I zato jer sam, što se očeve brige o meni tiče, sam o sebi brinuo još od sedme godine – otkada je otac u bijelome fići otišao najprije u rikverc, a onda nizbrdo – ja nisam primao očevu pomoć. To me je osnažilo. Sâm sam se snašao. Malo da im se maknem, da ne smetam, a malo da se ispuni proročanstvo žene koja je, zajedno s ubodom potpuno nepoznate ose u sasvim poznatu – moju bradu, ušla u, tada i moju, obitelj. I sve je našlo svoje mjesto. Eto, toliko se dobro snalazim da mi ne treba čak ni adresa vlastita, u rodnome mi gradu, uvijek za dobro drugih, preseljena oca.

Zvao je doktor D. Jasna ga je sreća u obilasku bolnice. Rekla mu je da mi je otac u bolnici. *Neka mi se Nikica javi*, rekao je. S njim sam dogovorio početak, sadržaj i slijed kemoterapije. Cilja se jetra. Tamo se, poplašen pravilima koja su, nakon uspješnog zahvata kirurga, definirala prvi resor, karcinom odlučio skloniti. U sigurnost jetre. Tog drugog, liječniku koji je operirao tatu, nepoznatog resora.

Subota je ujutro. Jasna, Tin i ja zaustavili smo se kod tate. Tinu i Jasni to je prvi put u novome stanu. Tatina žena pokazuje im podrum. Tata govori kako se boji da ovo neće dobro završiti. Govori mi kako je nazvao bolnicu i kako se najavio radi kemoterapije. Govorim mu neka ne radi ništa, jer to dogovaram ja. *Ne, uporan je otac, ti znaš samo liječnike. Liječnici tu ne mogu ništa. Ja poznajem sestre. One su te koje rade raspored.* Mimo volje liječnika!? Čudim se, ali šutim. I to ću mu reći kada mu posljednji otkáže sluh. *Da, kaže, sestre rade sve.* Jasna mu govori da se s time ne slaže. Ona je liječnica. Zna i on da je liječnica. Ali, udala se za mene. A za tatu je to kriva dijagnoza, kriva terapija, predvidljive konsekvence. Podsjećam ga da sam mu sredio operaciju kod najboljeg kirurga. Ponavlja kako mu je to sredila sestra. Jasna opovrgava. Nju sluša. Mene ne gleda. Ne prihvaća moju pomoć. Ne može prihvatiti da on nije gazda. A velik sam, kaže.

U ponedjeljak mu telefoniram. Govorim mu kako ćemo potkraj tjedna kod doktora D. On je gastroenterolog. Pogledat će ga. Zajedno s kolegicom, onkologinjom. *Hvala*, govori u slušalicu. Lakše je kada me ne gleda. Govorim mu neka mi ne zahvaljuje i neka ne brine. Ono što sam u stanju kontrolirati, kontrolirat ću sam. Ono drugo... i u tome smo skupa.

Gdje si? pita me otac. *S Kinezima!* odgovaram. *Idem po Tina u vrtić, pa zajedno s njim po Kineze.* Kinezi jedu u birtiji Pul Belega. Na Trsatu. Tamo gdje je tata imao kuću koju je prodao. Pa malo niže, prema stadionu Orijenta. Kinezi su u posjetu nama Hrvatima. Odnosno kineski pisci posjećuju hrvatske pisce. Mi smo, Sonja, Velimir, Šac i ja, bili u Kini. Kod Kineza. Pisaca. Nas su napadali makroi. Kad je izgledalo da je jebanje mandatorno, sjetio sam se spasonosne rečenice: Kinezu koji je trgovao tuđim pičkama, pokazao sam najprije na predsjednika Hrvatskog društva pisaca koji je ogroman, a onda na autora "Hrvatskog Fausta" koji nije ogroman, i rekao: *Ovako stoje stvari: ovaj mali je moja kučka, a ovaj veliki guzi mene.* I ode makro nesmeten. Nekako mi je to bilo glupo reći tati, ali on je ionako već bio u zaletu... *Svatko ima svoju delegaciju, govorim ocu. Ja Japance, Tin Kineze...* Kada sam imao Tinove godine, koju više, otac je po Krku vozio Japance. Bili su u posjetu Rijeci. U delegaciji, kako se to onda govorilo za svaku grupu veću od dvojice koja je s izlikom da se bavi nečim jako važnim, u Jugoslaviju, okružena domicilnim političarima, dolazila na jelo, piće i na pičke. Meni je tada riječ delegacija zvučala još čudnije od riječi Japanac.

Japanci, da. Tata dan-danas ponavlja priču o tome kako se, negdje na putu za Njivice, zatekao iza zaprežnih kola koje je vukao magarac. I kako mu ja nisam dao da ih pretekne, jer sam želio gledati magarca. Zapravo, jer nisam htio prestati gledati magarca. Ili, što je vjerojatnije, magarčevo dupe. Kada je konačno pretekao zaprežna kola, priča otac (a ja se toga ne sjećam) počeo sam plakati i nisam prestajao satima...

Jecao sam: *Ne, nisi ga trebao preteći – ja sam želio gledati magarca.*

Što se Japanaca tiče, ne znam je li im bilo bolje buljiti tovaru u prkno ili slušati moju dernjavu. Čisti zen. Samo negativan.

Pričam to ocu, to o delegacijama i generacijama, i sâm sad otac, s Tinom i s Kinezima, sve da ću mu reći i ono s pičkama i Velimirom, ali ne. Šutim i slušam i nakon posjete trsatskoj tvrđavi i marijanskom svetištu, isto poslijepodne, vozim u Bakar. Na brzoj cesti ponad Bakra, zateknem se iza kamiona koji vozi neobično veliko kamenje. Zapravo, dvije velike stijene. Oble. Kamion ne doseže niti 20 na sat. Kada mi se ukaže prilika, pretekнем ga. U autu punom Kineza, Tin počne plakati: *Ne, nisi ga trebao preteći – ja sam želio gledati kamen.*

Tin ne zna da tata umire. Zna da je umro nono. *Nono je*, govori mi Tin, *umro i sada je na groblju. Volim ga, volim ga, zato jer je na groblju. Hoće li se vratiti*, pita me Tin. *Ne*, govorim mu. *S groblja se ne vraća. Kako se ne vraća*, govori mi Tin. *Ti i mama se vratite kada idete na groblje. Da, ali mi nismo unutra. U zemlji. Aha*, govori Tin, *a nono, on je u zemlji. Da. Pa neka se digne. Ne može. Ne može jer je umro*, govori Tin. *Da. On je sada negdje drugdje, u nekom drugom svijetu. Sjećaš li se*, pitam Tina, *kada nas je one večeri gledao sa zvijezde? S one zvijezde za koju si rekao da se zove Vitez tužnog lica? Ne*, govori mi Tin. Ležimo u krevetu i spremamo se zaspati. Vratili smo se od tate. Danas je bio blijed. Kada smo odlazili, mogao se dignuti.

Nije nono negdje drugdje, govori Tin. Nono je otišao u ništa. Kamo? Pitam. U ništa. Nono je nigdje. Sjećaš se, govori mi Tin, bili smo u crkvi. Nono me je zagrlio i rekao da ide u ništa. Došao je u crkvu, zagrlio me... I, pitam uznemiren. Ja ne vjerujem u boga. Ne idem u crkvu osim ako baš moram. S njim nisam bio u crkvi. Jasna jest. Ona vjeruje. Katkada i ide. Kada je to bilo? pitam Tina. U crkvi, tata, govori Tin. Bili smo skupa. Zagrlio nas je. I otišao. Na groblje, pitam. Da, u ništa, govori mi Tin.

Ovo je umjetnik, pjesnik, sveučilišni profesor, naš kolumnist, piše u Novom listu, doktorirao je u Americi... ovo mu je otac, govori doktor D. koji mi uvijek pomaže. Posjeduje dimenziju dobrote na koju rijetko nailazim. Uz to, posjeduje moć. Kad je to u skladu s neuhvatljivim izvan nas i s predvidljivim u nama, može (i, što je važnije, želi) spasiti život. To govori liječnici koja mi kasnije, u njezinom uredu, govori kako je granica civilizacije Zapada most na Rječini. Zar nije dosta da je grad u kojemu sam se rodio (jer, tu je bila bolnica, a ja sam bio prematurus), živio, i još jednom, po povratku iz Amerike, odlučio živjeti, dobio ime po potočiću na koji se bezdušno više oslovljavajući ga augmentativom? Zar taj potočić sad još na sebi mora nositi i teret granice!? Na koju stranu, pitam doktoricu koja ponad lijeve dojke nosi identifikacijsku kartu sa svojim imenom i slikom. Na slici, kosa joj ispeglana; dok je u zbilji kovrčava. U oba slučaja izblajhana.

*Za razliku od našeg profesora (doktora D.), ja stvari vidim onakve kakve jesu: crne, nastavlja doktorica. Sestra nam nosi kavu. Ponad lijeve dojke identifikacijska joj karta s imenom i slikom. Na slici, kosa joj kovrčava; dok je u zbilji triju dimenzija, ispeglana. Radi li se o dogovoru? O odnosu Jupitera i vola? O posuđenim iskaznicama? A što ako ona nije liječnica i ako ova s kavom nije sestra? Njihova lica ne sliče na lica s iskaznica. Liječnica govori o svemu samo ne o liječništvu i liječenju. Sestra o svemu šuti, tako da ne znam sadržaj njezine tišine. Priča se o tome kako su u nas ljudi glupi, posebice oni koji režu i pune srca i kako bi svi mladi trebali u Ameriku. Priča se o granici civilizacije: o tome kako je majka ove s frčkavom kosom prvi put vidjela bosu osobu kada je prešla taj famozni most. Još jedna od tipičnih kvazi-fjumanskih *fammielifuga* u gradu u kojemu malo tko zna tko je i odakle je, ali zato svi jako dobro znaju tko nisu i odakle nisu. Oni nadobudniji među njima, kao recimo suprug liječnice o kojemu ne prestaje pričati, čak zna i tko bi želio biti. Na putu je, kaže, za Kongo. *Idite i vi u Kongo*, govori mi liječnica. *Prepametni ste za Hrvatsku. Uostalom, vi ste se u Hrvatsku vratili iz Amerike... Niste vi baš tako pametni.**

Priča liječnica o kolegama. O svakome ima mišljenje. Priča o filozofiji, jer to je moja struka. Govori mi kako je nevjerojatno to da sam ja koji sam bik, a u podznaku lav, umjetnik, jer da je to i ona, ali da nije umjetnica. Priča o svemu samo ne o liječenju. Niti o lijeku. Tata sjedi s lijeve strane stola, bez riječi. Osjećam nelagodu jer se njemu nitko ne obraća. A volio bi čuti riječ-dvije o bolesti. O tome kako mu je i kako će mu biti. Nikada nije bio u ovoj situaciji. S uznapredovalim karcinomom, jetre izrešetane metastazama. Ali o njemu se i ne priča. Priča se o horoskopu. I meni. Godište sam njezina muža, ponavlja. Pokušavam se našaliti.

Razmišljam o prijatelju, doktoru D., kojega "branim" govoreći kako je njegov optimizam stvar naše generacije: generacije kojoj su dva sustava, prvi u ime klase, drugi u ime nacije, pokušala oteti dostojanstvo i ugroziti živote. U tome, zasada, nisu uspjeli. A što ako nas je baš optimizam održao? Što živima, što sretnima. U parametrima života, i sreće, naravno. Ne, uporna je, nju nervira optimizam. Budući da će u ponedjeljak ujutro venama mogega oca početi kolati tri preparata koja će baš ona odrediti i za nas imenovati, popuštam i biram sigurnost ljupkosti i socijalne submisivnosti.

Ma, imate vi pravo, govorim joj, poznata vam je razlika između optimista i pesimista, pitam. Ono s dvije čaše, jednom punom, jednom praznom, dopola, mislite.

Ne, ono da je pesimist optimist koji je bolje informiran.

Smijemo se. S ocem i dalje nitko ne razgovara.

S ocem nitko ne razgovara. Sjedi s lijeve strane stola i šuti.

Sluša. U kutu oka vidim da prati moje riječi. Reagira, uglavnom smiješkom. Patrijarh sluša, čudi se ono nikad odraslo dijete u meni. Onaj ja koji bi toliko htio da ga otac upozna. Onaj ja koji je sada velik, i kojemu, tako velikom, otac više ne treba. Govorim. Iz mene izlaze godine obrazovanja, iskustva, priče koje sam sa sobom donio iz svijeta. Sluša me sestra, liječnica onoliko koliko sebi smije dopustiti, sluša me i tata. Prvi put. Šuti i sluša. Ne želim to. Ne želim da ovo bude jedini način da me upozna. Da me počne upoznavati. Sada, kad nam je ostalo malo vremena za priču. Ne treba sad počinjati! Što ako mi se dopadne? Pa mi počne nedostajati? Što ako nam se dopadne? Pa nam počnemo nedostajati? To, govori pesimist u meni, nije u redu. Optimist odgovara: bolje sada nego nikada. Barem na trenutak da zaživi u meni otac kakvog sam cijeli život sanjao i čekao. Tata koji sluša sina kako priča. Tata koji pita *kako si? Gdje i od čega živiš? Bojiš li se čega? Voliš li me?* Možda imamo vremena. Upoznati se kroz bolest koja će ga smekšati. Kroz bolest koja će ga promijeniti. Bolest koju, iako su je mnogi pobijedili, nitko nikada nije u potpunosti nadživio. Barem ne onakvim

životom kakvim ju je, nepozvanu, u život primio.

Vozimo prema liječniku. Na Trsatu. Tamo gdje je tata imao pa prodao kuću, jer, trebalo je pomoći onima koji si ne mogu pomoći sami. *Ne bih ja ovu imao u kući*, govori mi tata. *Previše priča*. Vozim i gledam preda se. Čekaj malo, mislim i ne reagiram. Previše priča. Njemu, koji je povremeno zašutio tek kada mu je liječnica, prijateljica njegove snahe, rekla kako će mu odrezati pola metra crijeva? Kada mu se doslovce stisnuo čmar?

Ne trebaš me pratiti u kuću, rekao je. Ali, želim, rekao sam. Ne, žuri ti se. Ne bih htio da vam budem na teret, govori otac. Izlazi iz automobila, gledam ga kako hoda, kako odmiče iza ugla, u prizemni stan u kojega se, zajedno s majkom mog brata, deložiravši se iz raskošne kuće na Trsatu, povukao umrijeti.

Sjećam se kako je, osamdeset i šeste, četiri godine nakon što sam upisao fakultet, nazvao muža moje mame koji mi je, zajedno s majkom, pomagao u školovanju i pitao ga kada njihov Nikica misli diplomirati. Tada mi je još bio tekao apsolventski staž. Bogo, jer tako se zove moj očuh, rekao mu je nešto kao da, za razliku od njega, on u njihovog Nikicu vjeruje, i da se ne boji za diplomu... I tako je, ne isključujući moment iskrenosti, inteligentno upotrijebio od oca ponuđeni kontekst da ga ponizi. Kao da na Balkanu nije dosta da Balkanac Balkancu mazne ženu: najprije fizički (može i emotivno) pa onda i pravno. Nego da mu (verbalnim povjerenjem koje ne košta ništa) još i posvoji sina.

Nije tako mislio, rekao je tata kada sam ga suočio s činjenicom mog rada na diplomskom i s bespametnosti njegovih telefonom upućenih riječi. Ne, rekao je, to su oni izmislili. Ja se samo bojim da mi ne budeš neradnik.

Očev mit rada, za razliku od klasičnih mitova, nije imao uporište u stvarnosti. Kako će kad i nije mit. A baš bi tad trebao, rekao bih kad bih znao o čemu točno govorim kad pokušavam razumjeti očev mit rada. Radnik je onaj kome ne treba nitko. Onaj koji se snalazi sam. Neradnik je onaj koji se o sebi niti može niti umije brinuti. Njemu treba pomagati. Njemu je teško. Pa mu treba pomoć. Radniku je lako. Pa mu pomoć ne treba. Neradnik nema para. Pa mu se mora davati. Radnik ima. Pa se od njega ima što i tražiti. On ima odakle pa i treba dati. Pogotovo obitelji. Neradnik nema, pa ne može. Radnik radi. Neradnik ne. Tata voli radnike. Tata ne voli neradnike. Radnik. Neradnik. Voli ga. Ne voli ga. Tata voli radnike. Tata ne voli neradnike. Radnik. Neradnik. Voli ga. Ne voli ga. Tata voli radnike. Tata ne voli neradnike. Radnik. Neradnik. Voli ga. Ne voli ga.

Počupat ćeš sve latice, govori mi sin. Ja ga volim. Tog tvog neradnika. Da si neradnik, stalno bi bio doma sa mnom.

Subota uvečer. Tin i ja vraćamo se iz Bakra. Žali se na bolove u trbuhu. Jasna i ja ne znamo radi li se o nečem ozbiljnom, somatizira li, ili smo naprosto previše u zadnje vrijeme govorili o bolestima. Ujak s karcinomom. Metastatskim. Pluća i pleure. Otac s karcinomom. Metastatskim. Debelo crijevo i jetra. U Zagrebu od raka boluje Simo. Tin i ja bili smo kod njega. Igrali su košarku u hodniku Simina stana. Simo je pobijedio. Trebamo pred djetetom prestati pričati o bolesti. Tek su mu četiri godine.

Tin me pita radim li na fakultetu ili u *Novom listu*, ili i tu i tamo. Odgovaram da radim i tu i tamo. Da tekstove za novine pišem doma, a da predavanja spremam u uredu. *Aha*, odgovara Tin, *a što predaješ? Etničke, nacionalne i rasne identitete*, odlučio sam biti korektan. *I-denti-te-ti*, slovka Tin bez greške, *što su to identitete*? Govorim mu da je to ono što mene Nikicu čini Nikicom, a ne nekim drugim. Da se radi o mojim svojstvima. *Aha*, vidim mu širom otvorene oči u retrovizoru, *a koliko ti imaš identiteta*, pita. *Jedan*, odlučio sam slagati da bih pojednostavio. *Jedan*, razočaran je Tin, *a onaj u Inkrediblsima ih ima pet. Pet*, čudim se. *Da, pet, baš pet*, odgovara Tin. *A koji su to*, pitam ga. *Ne sjećam se*, odgovara, *imaš to u Inkrediblsima*.

Danas je Jasna bila kod oca. Nakon dvije godine prvi put je k njemu otišla sama. Ima barem dvije godine otkako sam prestao brojati. Naša razdvojenost, oca i mene, pogađala ju je i pogađa je više no što je to pokazivala. Više no što to pokazuje. Glagolska vremena uglavnom nisu od pomoći. Jedno naviješta, drugo se sjeća, a ovo treće – to je ionako međuvrijeme. Lišeni izbora vjerujemo da je to sadašnjost. Jedina koju imamo: učinimo je najboljom! Idemo svi k ocu!

Odlasci nisu laki nakon nestanka. Odluka da nestanem bila je moja. Uvijek je lakše onima koji donesu odluku. Pogotovo u muškom svijetu. Onome očeva i sinova. U situacijama kao što je moja, naša, otac je bio taj koji je (moguće je naravno da se varam; uvijek postoji ta mogućnost; vjerojatnost – ne bojim se mogućnost i tako nazvati) učinio prekršaj. I to kurčev. Odlučio je sa mnom najprije kurac izmjeriti, a onda ga, ostatak života, nastaviti mjeriti. Da živimo u malo manje patrijarhalnome društvu, pisali bi zajedno. Ne na utakmici – *testa a testa*. Nego zajedno. *Insieme*. Kako se to već radi. Mlađi u školjku, stariji u lavandin. Pa bi vidjeli čiji je veći. I nakon toga, jedan bi pustio vodu iz špine, drugi iz vodokotlića. Kao odrasli muškarci.

Ovako sam se maknuo. Micao sam se sve do sada. Ali sada sam se odlučio maknuti zauvijek. Jedno je (ipak) donijeti odluku, a drugo je živjeti njezine konsekvence. Bol je ionako nesumjerljiva. Osim u tumačenjima mojega brata. Ta misao prespavala je sa mnom i ovu tršćansku noć.

Kako je bilo, pitao sam Jasnu kada je s Tinom došla u Trst. Moja su predavanja bila gotova, Claudio je otišao ili kući ili u Torino, ne znam, a mi smo se probijali kroz podalpsku buru. Sjetio sam se Nevere, ilegalca iz Claudiova romana *Naslijepo*. Ako je ovako puhalo i u partizanima, dobro su oni dobili taj rat. Vanjski i unutrašnji neprijatelj, izgradnja socijalizma, plus bura: a kada je rat bio gotov, slijedile su industrijalizacija i elektrifikacija – i bura. Tata je uvijek tvrdio da je vojska, pritom misleći isključivo na partizanske sinove, jedino mjesto gdje su svi ljudi jednaki. *Kako onda jedni drugima komandiraju*, pitao sam. *Lijepo, pa mora postojati red. Među jednakima*, čudio sam se. *Pa jašta! Džaba tebi filozofije, sine. Ništa ti nisi shvatio*.

Tati je do nekidan sve bilo dovoljeno. Jer je uglavnom bio pijan. Sada mu je sve dovoljeno. Jer je bolestan. Koliko ga tek slobode čeka kad budemo sigurni da umire. Tada će moći zaista sve.

U Trstu sam proveo noć nakon desetak godina. Spavam u hotelu Pošta. Tu su, osamdesetih, spavali potplaćeni hrvatski pisci. Danas je taj hotel obnovljen. Hrvatski pisci uglavnom ne bi si mogli priuštiti luksuz obnovljenog hiper-urbanog "microtela".

Poštu mi je prvi spomenuo Nelko Fabio. Krajem osamdesetih. Trebalo mi je prenoćište za vrijeme simpozija. Sjećam se, izvještavao sam s književno-prevoditeljskog susreta s Umbertom Eco i Claudiom Magrisom. Za Stojedinicu. Dnevnik nije bilo. Onda Pošta, rekao je Fabio. Danas je on u Rijeci, a ja u Trstu. On je eksponat na simpoziju o njegovu radu. U čast sedamdesetog rođendana kojega hrvatska kultura, očito zahvalna rijetkim bardovima, slavi cijelu godinu. Toliko ponovljeno puta da me je moje četverogodišnje dijete pitalo: *A koliko puta je njemu rođendan?* Kao kada je umro papa. Tinu su bile skoro dvije, a CNN je svakih pola sata ponavljao vijest o smrti Ivana Pavla II. Očiju zalijepljenih za ekran, Tin je ponavljao: *Papa opet umro...*

Ja sam *no per forza dunque, nella terra di nessuno...* kako je to, čekajući vlak za Trst, u romanu *Vježbanje života*, rekla jedna mlada žena, ezulka. Razmišljam o Nelku i Claudiu: dva svjedoka granice. S ove napuštene tramvajske stanice na početku *Vie Carducci* čini mi se da su se međusobno ukrižali. A ja? Bio ja tu ili tamo, sve manje znam kako se odvojiti? Može li se to? Treba li se odvajati?

Jer, i tata je na putu s onu stranu granice. A ja sam tu. I načas mislim da sam Emilija. Kao i ona, papirnat i malo od olova. S ovu ili s onu stranu *meje, frontjere, granice...* možda je bolje zasada biti Emilija.

Ali, ako je tomu stvarno tako, zašto ovu ulicu, slike trojice očeva, zašto sve to ne mogu, barem načas, vidjeti njezinim očima?

U Pošti sam posljednji put spavao sredinom devedesetih. U izgnanstvu koje sam sâm sebi nametnuo. Otišao sam. Preduhitrio sam sugestiju koje sam se pribojavao. Negdje u Americi, LA, Chicago, ne sjećam se točno, upoznao sam mladog intelektualca koji je organizirao panel-raspravu na temu samoizgona – *self-exile*. Mislim da je tema bila: *No one will kick me out – I'm leaving!* Zamolio me je da sudjelujem. Ne, rekao sam, to sam učinio i mislim da o tome ne priliči pričati. To bi uključilo i kritiku Hrvatske. To nikada nisam htio raditi izvan njezinih granica. To radim samo u Hrvatskoj. Iz ljubavi, naravno. No, tu je ljubav zaljubljenima u grbove i krpe teško posredovati. Ipak, ne umara. Još ne.

Otišao sam da bih shvatio na koji način netko tko preduhitri izgon iz domovine, doma, kulture, zemlje, može za sebe zadržati prostor slobode. Egzil je gori od smrti, vjerovao je Edward Said. Ali, samoubojstvo je, odnekud šapuće Jean-Paul Sartre, ipak pitanje izbora: ultimativni čin slobode. Ako je tako, tada je samoizgon još hrabriji čin. Gori od smrti, najvjerojatnije zato što otvara iskustvo dobrovoljnog egzila o kojemu, za razliku od iskustva smrti o kojemu želiš a ne možeš pričati, možeš a ne želiš pričati.

Tada sam bio na putu za Ameriku. Danas sam na putu za tršćanski fakultet. Tada sam pisao knjigu o *Dunavu*. Danas imam predavanje zajedno s autorom, Magrisom, Claudiom – *testa a testa*. Sve se čini nestvarno. Kao i svaki ostvareni san.

Zašto to na ovaj način govorim? Zašto ne sačekam da to o meni netko drugi kaže? Zašto se izlažem opasnosti svijeta i riječi koje vrtim ukруг hvaleći sama sebe? Znam da to nije lijepo. Niti pristojno. Ali, jednako tako znam da to ne bih radio da mi je tata, barem jednom, kao što to očevi mogu i trebaju činiti, rekao barem jednu od mogućih rečenica: dobar si, nisi ružan, pametan si, pošten si.

To nisu male riječi. One ne govore o malim stvarima. One su tkivo za život koji je tada još gotovo cijeli pred tobom. Ako ih ne čuješ na vrijeme, ili ako ih ne čuješ uopće, tada si primoran na tkivo priče o sebi samom sâm sebi lijepiti zakrpe. Tašte, nemušte, zakašnjele. Tužan i ukočen, gnjevan i napušten poput onog Frankensteinovog čudovišta nasukanog na polarnom ledu koji, zagledan u ništavilo iz kojega u naše živote k nama dolaze očevi, jauče u eter i susnježicu: stvorio si me, a nisi mi rekao što da činim. Ono, kao Pinokio, samo ružan i ne od drveta.

Otjeran i sklonjen u nesigurnost svijeta, devedesetih sam skupljao znanje i iskustva ne bih li napisao studiju o Claudiovoj knjizi. Danas, s njom iza sebe, zajedno s njim, nastupam. Nitko nikome ne mjeri ništa. A i on je nečiji otac.

Otjeran, sklonjen, samosklonjen, preživio sam sâm u svijetu. Danas čak znam i zašto. Iz jednog jedinog razloga: nikoga nije bilo briga za mene. Jebe se svijetu. Zato se i zove svijet. Zato, za razliku od domovine koja se budi uvijek na račun nečijih, njoj tuđih, smrti, u vlastitu ravnodušju svijet uvijek pruža sigurnosti anonimnosti. Kod nas su se najprije prebrojavala, onda sortirala i na kraju isušivala krvna zrnca. Vani ništa. Jedino, sjećam se, jedan me je australski pop iz bivše Juge (mislim da je bio Srbin ili Crnogorac) pitao: *What's your blood?* B+, rekao sam.

Život u egzilu bio mi je jednostavan. Pojednostavljen. Imao sam samo jednu želju. Koja je, zbog nemogućnosti brzog i učinkovitog ostvarenja, katkad prerastala u opsesiju. Toliko da sam se skoro u nju zaljubio. Želio sam mir. Najprije prestanak rata, a onda mir. Želio sam da smrt odustane od nas. Mi je nismo u stanju odagnati. Na njoj je bilo, bio sam uvjeren, da se umori.

Oni koji se vrate... mi koji smo se vratili, nastojimo na iluziji kontinuiteta. Nju gradimo na

nezapamćenom. Na nečem što smo, da bismo preživjeli, najprije u očima sjećanja uljepšali, a onda sami od sebe sakrili. Da nam bude pri ruci kad se vratimo. Da to bude nešto samo naše. Naša priručna, prenosiva stvarnost – toliko lijepa da, u pomanjkanju prezenta, može činiti prezent domovine.

Tata me jedne godine došao posjetiti u Veneciju. Tamo sam bio u hotelu s dvije sestre. Blizanke. Jedna je bila talijanistica iz Austina, a druga neka biznis žena iz New Yorka. Obje su bile Njujorčanke. Italoamerikanke. Ova biznis voljela nas je gledati. Jednom nam se i priključila. Otišle su nekoliko sati prije nego što je došao tata. Pitao je zašto imam ovako veliku sobu i zašto s toliko kreveta. Rekao sam mu za njih dvije. *Pa idi u kurac*, rekao je otac, *što si ih potjerao, sine, a mogli smo ih skupa prcat.*

Domovina, kada nisi u njoj, a nisi besposlen, javlja se u neverbalnom: u zvucima ubrzanog bĳla koje domoroci ne ĉuju, u nepotrebnom ponavljanju rijeĉi koje uroĊenici smatraju tvojim nesnalaĳenjem u jeziku, u prisilnim radnjama dok te aboridĳini gledaju kao nekoga kome treba pomoć, u poštalicama koje nerviraju i one koji se s tobom jednokratno susretnu – saobraćajce, bankovne ĉinovnike, pisare iz poreznog ureda, carinike – u kuckanju jagodicama prstiju o stol, griĳenju noktiju; u tjeranju najbliĳih od sebe s argumentom: *Šta, jebala bi se, a kod mene doma ljudi ginu...* Sve to je zato jer povijest, osobna povijest skrivena u sjećanju, zaštićena, poklopljena i, tako skrivena, nalazi naćina kako u tijelu upisati ĉinjenicu koja upozorava na to da ne postoji logićan, prirodan, miran i sretan svršetak. On gotovo nikad ne proizlazi iz njemu prethodećih radnji. Sām je za sebe, nije dio procesa i uvijek je stvaran. A stvarnosti, nije nas jednom u to uvjerila, ne treba logiku. Logika je protetika nas pozemljara.

Bez obzira na nemogućnost sjećanja, danas idem raditi. Mogu ja to. Doktorat i doktorand. Iako, ne bih se smio opustiti, jer, otac mi je u predgrađu Ljubljane, drĳeći u ruci ĉašu vina, lijepo rekao: *Sine, zapamti, fakultet moĳe završiti svaka iole uporna budala. Ćovjek se rađa. Evo, ĳivio ti meni i taj tvoj doktorat!*

Danas smo nas dvojica kolege. Ne tata i ja. Claudio i ja. On, moja tema. A ja sam, baš kao prije toćno dvadeset godina, kada mi je u foajeu zagrebaćkog hotela Palace, pisao posvetu na hrvatski prijevod *Dunava*, njegov mlađi suputnik. Ovoga puta ne više Podunavljem. Sada na njegovom najnovijem putu. Na Goli Otok doduše, no... takva su bila vremena.

Claudio i ja danas se oko mnogo ĉega slaĳemo. Govorimo kao da govorimo u glas. Oći studenata podsjećaju me na vlastite, ali one prije rata. Iz vremena kada sam se prema Claudiu odnosio ne kao suputnik, nego kao dijete. Dijete je preĳivjelo.

Vidite, isplati se preĳivjeti.

Sve što mi treba, govori otac, vas ste dvojica. Danas smo šetali Rijekom. Od hotela Kontinental do kraja Korza, oko Mrletove diskane, do kafića one obrambene kurve, Karoline, ili tako nekako, pa sve do Kazališta. Riječka Judita, tepaju joj akademici. Kurva, govori Šljiva, koji na kolodvoru, uz dva deci istoimene rakije, uglavnom raščlanjuje etički sustav. Kod Kazališta preuzeo ga je brat. Kasnio je. Onda su njih dvojica šetali. Ne znam gdje i ne znam koliko. Žurio sam doma dovršiti bakalar na gulaš. Knjiga koju nam je poklonio jedan što je već umro od karcinoma debelog crijeva, taj bakalar na gulaš zove bakalar na kaljski. A isto kao na gulaš. To vjerojatno rješava misterij zagrebačkog i ljubljanskog odreska. Radi se o dvije istovjetne pohane svinjske šnicle sa šunkom i sirom u sredini. A svojataju ih i Zagreb i Ljubljana. I Beograd doduše, samo se tamo ona ne zove po gradu, nego po jednom od pokojnih diktatora: Karađorđeva šnicla. I nije plosnata, više je kurcolika, onako kao zračnica nekadašnjih istočnonjemačkih poštanskih bicikala. To je vjerojatno zbog prefiksa *kara* u samom Đorđu.

Meni treba psihološka podrška, objašnjava otac nama sebe, nakon današnje šetnje toliko sam jak da sve mogu podnijeti. Samo, mislim si, svijet neće stati. Neće ni bolest u njemu. Uzajamno će se utrkiivati i onda će svijet ići naprijed, a tata ispod. I to nije fer. Nije fer tek kada ti se jaja nađu u procjepu između nečega i ničega početi tematizirati prolaznost: s naglaskom na vlastitoj, dakako. Ali, to nije naša osobna krivica. U našoj se kulturi ne govori o smrti. Kao da ona nije sastavni dio naših trajanja. Izlaz. Povratak. Odlazak. Nestanak. Nastavak. Svršetak. Ništa. Nešto. Apsolutno Ništa. Jedino istinsko Nešto. Šapat. Krik. Tresak. Muk. Izdisaj. Nedih. Usrc. Izrig... Kurac od ovce.. Vješanje Bogu o jaja. Svatko je poima na način na koji za života o njoj šuti.

Tata će se, barem je tako govorio dok nije bio primoran razmišljati o načinima samosagorijevanja, dati kremirati. Ne zato jer je ateist. Zapravo ne znam je li. Za vrijeme vladavine komunizma je bio. Znam da meni nije dozvoljavao odlaske na vjeronauk. Zato su mi nedjeljna jutra u Bakru bila neobično duga i pusta. Svi moji prijatelji bili su na vjeronauku. Otamo su se vraćali s konfetima. Izvana su bili bijeli, skorena šećera koji je u sebi skrivao badem. Tamo, u župnome dvoru, imali su stol za ping-pong. Otac me tamo nije puštao. Niti je mojima, staroj bakarskoj katoličkoj porodici, mjestimice i generacijski dopola ispunjenoj pravoslavicima, dopustio da me krste. Zbog neimanja krsnog lista, onog što ga prema osobnom tumačenju božje riječi u pravilu izdaje pop, imao sam gadne zajebancije kada sam htio oženiti stopostotnu katolkinju u posjedu svih sakramenata. Morao sam tražiti vezu. I da nije bilo starog riječkog komitetlije, komunjare i vojnika partije koji se u zadnje vrijeme preorijentirao na izdavanje popovskih knjiga i pronašao mi popa s izrazito nacionalističkim – a ovisno o alkostaju – i proustaškim stavovima, nikada mi ne bi uspjelo oženiti se u crkvi. Stari je, kao što se razabire iz sadržaja uspomene, bio tvrd. Sve do devedesetih kada je počeo susjedima čestitati Božić i sam ga slaviti. Samo što njegov dolazi malo kasnije, negdje krajem prvog tjedna u siječnju, tako da ga, barem u početku, nije slavio glasno. Valjda ni sam nije bio siguran jesu li Tuđmanovi jurišnici, tih devedesetih, bili nadkraniji na ateiste ili na pravoslavce.

No, sve to nije razlog zbog kojega će se kremirati. On i žena kupili su grobnicu, početkom devedesetih. Kako nikada nisu imali novca kojim bi sebi ispunili tek nacrt željenih objekata kakvim se kitio solventniji srednji sloj, sve što su ikada kupili bilo je ili pretijesno ili polovno. Od auta, preko stanova i kuća, eto, i do grobnice. U nju, a nalazi se na izmještenom i time najjeftinijem gradskom groblju, stanu samo dva lijesa. Ali zato konzervi s prahom i pepelom stane oko šest. Otac je zamislio da ćemo se svi tu dati ukopati. Kad već nismo u stanju skupiti se za života, ponavljao je uz jeftinu rakiju, u podrumu kuće koju je, ne rekavši mi ni riječi, prodao... tu ćemo barem biti zajedno. Ni mene ni brata, naravno, nije pitao želimo li mu se pridružiti. Kao što nas nije pitao želimo li ili ne sve silne stanove i kuće u koje su se useljavali, uvijek pod istom parolom, da se imamo gdje sakupiti i da nam imaju što ostaviti. Sve dok nije prodao ogromnu kuću i odselio se u mali stan. Jer, trebalo je pomoći onima koji si ne mogu pomoći sami.

Danas je bio na kemoterapiji. Prekjučer je nazvao brat i pitao me jesam li razgovarao s liječnicom. *Ne*, rekao sam. A jesam li trebao? Ne znam. Nitko mi nije rekao da trebam. *Tata*, kaže brat, *tata je rekao da si mu rekao da ćeš je nazvati*. Ne sjećam se. Nisam, sada se sjećam. Tata je očito bolje. Opet živi svoju interpretaciju zbilje. Opet konfabulira. Ako se oporavi, najebali smo. Opet sve po starom. Ako ozdravi, spjevat ću mu pjesmu. Ako umre neću, jer to ne znam – ne znam zašto bih, ionako ništa što sam napravio nije nikad uzimao za ozbiljno. Tako ni pjesme. Zato se, pišući mu, jedino mogu i smijem zajebavati. Evo te koju ću mu zapjevati ako se izvuče. S metastazama na jetri, male su šanse da itko ovo ikad izvede. Nekidan je jedan doktor na televiziji, isto pjesnik, rekao kako slučajevi poput tate preživljavaju u pet posto slučajeva. Nije baš da ih nema, ali nije ni da stvaraju gužvu. Za razliku od onih devedeset pet posto.

Kad je najteže, govorio je tatin heroj, pjesma:

*I u Bakru, na Sušaku, na Trsatu i Vežici
Živio sam, dis'o ja
U životu i disanju, ko mladunče pri sisanju,
Kvasila me rakijaaaaaaaaaaaa
Godine su prošle tečno, sa rakijom nikad niječno
Dan sam svaki proš'o ja
A sada smo u životu, ko bulimik u kondotu,
Ostali tek rak i jaaaaaaaaaaaaaa*

Otpjevao sam pjesmu ženi. *Idiote*, rekla je. *Nećeš valjda*.

Mnogi od nas koji se bavimo literaturom to počnemo činiti s nesvjesnom željom da razgovaramo s mrtvima. Iako se književnici, sveučilišni profesori, kritičari ostatku svijeta doimaju kao šamani srednjega sloja, iako ih je birokratizirana želja za nedodirljivosti ne jednom pretvorila u bahate skorojeviće, svima njima, izrečena ili neizrečena, zajednička je želja razgovarati s mrtvima.

Najintenzivniji trenuci u kojima zaljubljenik u književnost razgovara s mrtvima oni su u kojima on čuje vlastiti glas. Zvuk vlastitoga glasa u razgovoru s mrtvacima društvo prepoznaje kao vezu između tradicije i individue. Što načitaniji, to više mrtvaca progovara kroz njega. Pravi Don Quijote, kakva volterovska satira, što bi o tome rekao Proust, Dostojevski, Céline, kakva Marulijada, kako blumovski... sve je to govor mrtvih. Razgovor s mrtvima živi u svakoj književnopovijesnoj usporedbi. Potreba za njima toliko je jaka da i riječi živih osnaže onda kada to oni prestanu biti. Počekajte samo i vidjet ćete koliko će skočiti tiraž Marquezovih, Houellebecquovih, ionako tiražnih knjiga kad prdnu na rosu.

Otac je dobio nalaz CT-a. Rak se proširio na pluća. Piše nešto kao *suspektno na sekundarizme*. Rak je dakle primarizam. Metastaza je sekundarizam. Od čega li će tata umrijeti? Od onog prvog ili od ovog drugog? Ali nije li i to neprecizno!? Jer, ako je sam karcinom nešto primarno, prva metastaza nešto sekundarno, onda bi svaka sljedeća trebala slijediti linearnost algebre. Pa tako, ako su rupice koje su propusnom učinile tatinu jetru sekundarizmi, onda je ovo na plućima tercijarizam, a ono što ga čeka kvadrijarizam... Pa tako dok traje. Ili možebit sustavnost metastaziranja odbacuje linearnost? Dere je kao što genealogija dere tradicionalnu povijest. Bacajući svjetlo na sive zone vremena. Njegova tijela.

Bolje mi je, govori otac. Ultrazvuk pokazuje napredak. Na jetri su još samo dva ožiljka. Svaki od po dva centimetra. Santimetra, kaže tata. Ipak je on nama u Bakar došao kao Bosanac. Najprije. A onda kao Crnogorac. Ovisi koliko je prozirno bilo ogledalo straha, a koliko glatko ono ponosa. Sadržaje naših strahova i ponosa, baš kao ni sadržaje naših kliničkih nalaza, nikada ne držimo u našim rukama.

Znam za pluća. Tata ne zna. Ne govorim mu. Osjećam se kao zadnje govno. Ne znam da li da mu kažem. Znam da mu ne želim reći. Znam da bih mu trebao reći. Znam da time ne bi dobio ništa. Samo strah i tugu. U dimenzijama kakve sa sobom nosi samo bolest na smrt. Ona opipljiva. Kada ti izmiče tijelo. Kada riječ *kontrola* odlazi u nebulozna mjesta nostalgije. Kada ta kožna kutija koja ti treba sve manje, ostaje tvojom, i kada ti se čini da je sve, baš sve u glavi... osim, naravno, tijela. Ono je izvan glave. Na tome se baziraju kršćanstvo, filozofija i čišćenje ribe. Tamo je, izvan, i priča o tvojoj budućnosti. Nikad imenovana. Nikad ispričana.

Serem i krvarim. Baš kao tata. Ali iz hemića. Ne sasvim kao tata. Gledam u otečena stopala. Imam previše kila. Ono što iz sebe izbacujem ne slični ni na što. A trebala bi biti govna. Po definiciji ishodišta. A i po onoj mjesta skončanja. Malo tvrdo, malo meko. Sinoć je bilo krvavo. Pokušao sam zaboraviti sve dok mi sin nije rekao: *Tata, nije ti dobra ta rakija. Smrdiš.*

Sjećam se kako sam se jednom uplašio oca. Vraćali smo se s bazena na Kantridi. Tamo je naš treći brat, onaj koji se ubio, toga dana pobijedio u utrci na 50 metara slobodno. Bio sam sretan. Jer, uglavnom, sve drugo što bi taj napravio ne bi bilo dobro. U njegovim rukama stanovao je strah: njegov strah od svijeta i onaj kojega je oko sebe širio. Kad smo se vraćali kući, primijetio sam da tata tetura. Želio sam provjeriti koliko je priseban. Pitao sam ga *koji je najteži sport? Drkanje*, rekao je teturajući otac, a iz usta mu je smrdjela rakija.

Toliko sam se uplašio da sam sebi rekao da se nikada neću opiti pred djetetom. Bilo mi je samo devet godina. Na taj me je zavjet danas podsjetio Tin.

Još uvijek na školjci, u iznajmljenome stanu u Ulici Franje Brentinija, param papir. Tariguz, kako ga je zvao jedan Ivo iz Austina. Nakon što je bio iz Sarajeva. Param ga kao *ame - debrame*: voli me, ne voli me: kao u priči o radniku i neradniku, param ga u remenje, tanko, žuto. Pa govorim: reći mu – ne reći mu – reći mu – ne reći mu... Ono za pluća, naravno.

Jezik je govno! Kukavica koja se skriva iza vlastite objektivnosti. A do nje dolazi odustajanjem od preciznosti. S time da se pritom ne kreće u smjeru pjesništva. Nego u onome laži. Pa nedužnu mrtvu djecu na tržnici u Kandaharu zove *kolateralnim žrtvama*. Ubijenog *metom*. Okorjelog kriminalca *kontroverznim poduzetnikom*. Masovno ubojstvo *Operacijom Iračka sloboda*. Klaonicom, kojom završava dvadeseto i započinje dvadeset i prvo stoljeće, *novim svjetskim poretkom*. Mafijaške likvidacije mecima i bombama, zove *porukama*.

Ono što će mi ubiti tatu, taj jezik – da mu jebem sve po spisku – zove *sekundarizmima*.

Hoće li mi otac nedostajati? Ne znam. Zapravo ga nisam dospio ni upoznati. Oni koji drže njegovu stranu reći će da sam ja za to kriv. Oni koji drže moju stranu reći će da je za to kriv on. I tako ni moji ni njegovi nikada neće saznati zašto se tata i ja nismo dospjeli upoznati.

Kada razmislim, sve što me je ikad naučio bilo je kako svezati cipele. I to krivo. Tako sam ih nastavio vezivati. Namjerno krivo. Tako sam, kadgod bih vezivao cipele, mislio na tatu. On me je to naučio. Kako ih pravilno svezati, to me je mogla naučiti svaka iole strpljiva budala.

Za dva dana je kontrola. Napravljen je MSCT. Rak se proširio. Na pluća. Slabije se pamti. Nekoliko se puta u glavi premješta dan kontrole. U stvari, a stvarnost ta nije u glavi bolesnika koji sve slabije pamti... ona je tu gdje stanujemo... kontrola se premjestila samo jednom. Ili dvaput. Ni ja se više ne sjećam. Da me jebeš.

Koliko će to trajati, pitat će se kada ga liječnica suoči s činjenicama. Hoće li ih oblačiti u formule struke, ili će ih štititi neutralnošću jezika, ili će mu sve reći u lice, ne znam. Trebalo bi trajati do pet godina. To govore statistike. Ali ne o tati. O tatama. A što je statistika? Broj čija nam srednja vrijednost ulijeva nadu. Da će nam se produžiti život. Onako, da ga se živi, kad ste već tu. Život kojega bi se odrekli da je u trenu našeg susreta s njim, bio ovakav kakav nas danas snalazi... život, jer živjeti se mora. Jer tako hoće Bog. Jer tako hoće Priroda. Jer živ u grob ne možeš, kako je to rekao Zriletov tata prije nego što je umro. Isto debelo crijevo. Toliko ga je boljelo da mu je novorođena unuka išla na živce. A produžavao si je život samo da dočeka unuku.

Koliko će to trajati? Ne znam, vježbam naglas odgovor u slučaju da me tata tako nešto pita.

Kako je to počelo? Njegova bolest prije tri godine. Kada je počeo krvariti. Kada je, skoro svakoga dana, toaletnim papirom sa sebe uklanjao krv. Naša bolest? Tko to više zna. Obje su neizlječive. Njegova je karcinom debelog crijeva s metastazama na jetri koje su se, zaobišavši limfne čvorove, jer svaki rak ima svoj put unatrag, naselile na plućima. Naša je bolest nerazumijevanje. To što se ne poznajemo. Njegovi simptomi su muška nesigurnost koja se u našem podneblju mimikrira, presvlači, krabulja u agresiju, u nipodaštavanje drugih, u surealne konfabulacije koje provociraju nezaustavljivu nisku laži i vrijeđanja, tu zvučnu kulisu za serijsko mjerenje kurca sa svime što diše i svakim tko ga ima, za prekomjerno pijenje, za stvaranje paralelnih svjetova, za eskapade simbiozom kulture i njegovom osobnošću stečene paranoidne shizofrenije. Ovo posljednje nema smisla. To je samo socijalna klinička slika kojom nepotrebno sofisticiram običnu jebenu sebičnost. A to ga, bilo da se radi o svemu navedenom, ili pak samo o zbroju navedenog imenovanom u radnome zaključku "sebičnost", barem za mene, čini neupotrebljivim ocem.

Tati sam se vratio nakon dvije godine nekomuniciranja. To nije bio moj prvi odlazak. Iako sam uvijek od njega odlazio da se zaštitim, da preživim, da nastavim pokušavati biti dobar i sebi i drugima. Ovaj posljednji odlazak bio je jedinstven. Kada sa zadnji put otišao, i ja sam bio tata. Znam zašto sam otišao. Rekao mi je da sam loš otac. Morao sam zaštititi i sebe i svoje dijete. Za koje je mislio da je njegova igračka u čijem sam stvaranju, naravno za potrebe mog oca, samo nužno posredovao. Vratio sam se nakon što mi je brat poslao SMS u Peking. Po povratku iz Šangaja počeka sam još nekoliko dana i otišao u bolnicu. Ležao je na leđima, ugledao mene i brata, ne podigavši glavu pogledao je u stranu, pustio suzu i rekao: *Veliki ste, više vam ne trebam*. Tada sam ga poželio ubiti. Ali da ne uprljam ruke. Mislila. Maštom. Istim onim mislima i istom onom maštom koje mi pomažu i uvjeravaju me kako već skoro pedeset godina imam tatu.

Vratio sam se u taj tužan i nikad dorečen odnos. Ne znam stanuje li u njemu još ljubav. Znam da se ona, zajedno s tatom, iz njega iselila šezdeset i devete godine, kada se, u bijelome fići, odvezao nizbrdo. To je bilo kada je otišao po drugi put. Prvi odlazak nisam ni vidio. Saznao sam da ga nema kada sam na stolu u kuhinji vidio dva tanjura. *Gdje je tata*, pitao sam mamu. *Ni ga*, rekla je ne pogledavši me. *Onda ću ga počekat*, rekao sam. *Ohladit će ti se*, rekla je mama. *Neka, ja bez tati neću jist*, rekao sam. *Ij, aš njega neće bit fanj dugo*, rekla je mama. *Neću*, rekao sam i skoro se ugušio od nečega što, kada ih stisne u grudima, čakavci, *jili ne jili*, zovu njok.

Nisam jeo do svoje osamnaeste godine.

Kada danas Jasna vidi moje fotografije, širom otvori oči i kaže: *jebote, pa ti si bio anoreksik*. *Kurac sam ja znao da sam anoreksik*, odgovorim joj, *onda se to zvalo šćika*.

U taj odnos vratio sam se predmnijevajući da će tatu bolest učiniti boljim čovjekom. Da će ga upozoriti na temeljne vrijednosti našeg bivanja ovdje. Da će mu otkriti koliko vrijedi život. Čak i onaj goli bez kojega ionako ničeg nema. Ali vraga! Njegovo spletkarenje, njegovi tračevi, njegove izmišljotine, njegova nebriga prema svima i briga samo za sebe, njegova sebičnost, lagodnost, emotivna dokolica nastavile su živjeti s istim žarom. Njih rak nije zahvatio.

Rak je derao tatino tijelo. Tatin duh bio je zdrav.

Tri dana prije kontrole nazvao je moju mamu i pitao je radi čega nagovaram dijete protiv njega? Moje dijete ima nepunih pet godina. A ja ne znam kako se to nagovara dijete protiv djedova. Kada sam bio mali, uporno mi je i uvijek govorio protiv moje mame. Valjda tako. Mama ga je ostavila. To sebi on nije zacrtao. To ostavljanje. To nije mogao podnijeti. *Mama je, govorio je, Nikice, loša majka, neradnica, kurvala se*, a ja sam imao oko devet, deset godina. To mi je govorio za mamu nakon što dvije godine nisam znao gdje je taj tata koji se, eto, odlučio vratiti. On zna kako se to radi. Kako se dijete huška na roditelja. Ali to nije isto. Ja Tinu nikad nisam rekao da je djed išta loše. A kamoli loš djed, neradnik, kurviš, čak mu nisam rekao niti da pije.

Rak je derao tatino tijelo. Tatin duh bio je zdrav.

Nisam se dakle trebao vraćati. Za tijelo mu ionako ne trebam ja. To rade doktori. I lijekovi. Doktore i lijekove sam mu osigurao. No, ipak nisam potpuno nepotreban. Trebam mu da me nipodaštava, da me gazi, da se na meni izživljava zlorabeći riječi, što je najveći dio života i činio.

I ovako:

- Pa zašto mi ne dovodiš dijete?
- Nisam znao da ga danas očekuješ.
- Ma šta nisi znao?
- Nisi mi ništa rekao.
- Da ti znaš koliko to dijete meni znači, ne bi ga nagovaro protiv mene.
- Tata, dvije si godine imao da ga nazoveš, a nisi. Nemoj mi govoriti koliko ti znači.
- A je li – glas se diže, onako muški, prirodno – a sad reci ti meni zašto ga to ja nisam dvije godine nazvao?
- Ne znam – odgovaram, glas se ne diže, onako više k'o pičkica – valjda ti nije bilo stalo.
- Slušaj sine, među nama odnosi nikad neće biti normalni...
- Neće – potvrđujem. Ali visokim. Skroz k'o pičkica.
- Pa, tata, sjećaš se da si mi rekao da sam loš otac? Ono, kad sam ti rekao da Tin divlja po kući.
- E, jebi ga, što ga nisi na red stavio.
- Jesi normalan, dijete ima dvije godine...
- Pa kako ti je brat znao na red staviti dijete...
- Ne znam. Meni je to dijete super.
- E, što i tvoje nije super.
- Ne znam.
- Jebli te svi ti tvoji fakulteti i doktorati i filozofije i psihologije i koji kurac nisi studiro, pa jel ti išta znaš? Zašto sam te školovo, jebem ti oca očinjeg.
- Da ti kažem što me je zaboljelo?

- Ajd reci.
- Zašto si mi ono rekao, kad si me vozio na poštu?
- Koju poštu, jebla te pošta?
- Ono kad sam trebao poslati neke dokumente u Austin.
- Jel ono kad si bio s onom Amerikankom što ju je jebo onaj taksist iz komšiluka pa si mene išo zvat iz Amerike da mi kažeš da ti nju jebe taksist... mene si našo brukat... jel to?
- Da.
- Pa šta sam ti to reko?
- Rekao si mi nešto kao... "kad bih ja odsad samo pljuvao po tebi nikad mi ne bi vratio što sam sve pretrpio s tvojom mamom u sedam godina braka"
- Jebo te bog božji, pa jel ti znaš kako je meni bilo? I sad to mislim. Odrasti već jednom da vidiš kako je meni.
- Kako je tebi što?
- Ma, boli tebe kurac kako je meni. Ja, koji sam major bezbednosti i puna konoba mi odlikovanja, a sin neće da me vidi... pa jesil ti normalan?
- Mislim da da. Tata, ja sam tada imao sedam godina. Kako sam ti ja mogao biti kriv?
- Jebo te fakultet kad ne znaš reć jesil normalan il nisi, nego... "mislim da da" - počeo je otac oponašati nešto malo i rasplakano, neprijeporno glupo. - Jel te još išta pogodlo da ne umrem bez tog?
- Da. Kad sam se vratio iz Amerike. Vratio da budem bliže svima vama. I kad nam nisi ni stan ponudio, a imao si cijeli kat... i to me je pogodilo.
- E, jebote, ko dabit sanama živio.
- Ne znam. Nije u tome stvar, ali nisi ni ponudio. A čekali smo dijete.
- Eto, opet ne znaš, a mene si našo prcat što nisam ovo što nisam ono. Nego, daj ne seri, i reci ti meni, meni se čini da si ti se na mene naljutio, što sam ja tvom tastu ono u konobi

reko kako ovakva Hrvatska nikad neće u Evropu! Ko da ne znaš da se popilo. Jebote, sine, pa popilo se pa sam reko onako, opalio pa kud puklo. Nego, reci ti meni, jel se ion ljuti?

Stvarno sam ni za što. Još malo i umrijet će, a ja mu neću reći istinu o nama. Onako kako ju ja vidim. Licem u lice. S njom i s njim. A ružno je ne reći istinu. Ne samo onima koji umiru. Pokušavam. Kad sam sâm kod kuće, vježbam. To, ta istina, kad bih je izgovorio bez da se, shrvan od sjećanja na nju, u potrazi za zrakom kojega, da bi se nešto reklo, ipak treba udahnuti, zavrtim u krug, zvučala bi nekako ovako:

Tata, jebem li ti sve po spisku:

1. Kako si mogao od nas otići, one '69., a ja nakon toga dvije godine nisam znao jesi li živ ili ne?
2. Kako si se '85. mogao prestrašiti onih komunjera koji su mi na vrata stana slali policiju? Zašto me, kao komunjera, nisi od njih zaštitio? Vidiš. Još su živi. I jači su no ikad. Toliko su jaki da im ne treba ni neprijatelj.
3. Gdje mi je štedna knjižica koju si mi obećao otvoriti nakon razvoda i obećao mi je dati kad napunim 18?
4. Gdje je ono pismo u kojem objašnjavaš razloge razvoda, a rekao si da ćeš mi i njega i tu knjižicu dati istoga dana?
5. Kako si mogao prodati ku... ma jebeš kuću. Valjda je to bilo tako jer niti jedan njezin dio, niti u jednom trenutku, nije bio predviđen i za mene. Nego, ono prvo. Evo, opet se vrtim. Vraćam se. U vrijeme kada si prvi put nestao. Ono kad si otišao prije nego što si zapravo otišao. Kad si stvarno otišao, otišao si, sjećaš se, sve dok i novine nisu donijele vijest o tvojoj saobraćajnoj nesreći. Na mostu Svete Ane koji se i tada tako zvao. Ne mislim na to. Mislim na ono prije, kada si prvi put otišao od kuće. Znao sam da si otišao nesretan. I ja sam bio nesretan. Toliko da se i danas toga sjećam. A sjećam se kad sam te i kako prvi put vidio. Sjećaš li se, tata, ti si me primio u pionire? Na pozornici bakarskog kina, postrojili su nas pred oltarom domovine baš kao što danas, pred oltarom iste samo manje, postrojavaju ministrante. Božji pioniri, Titovi... isti kurac. Jednako tako dječica ne znaju točno zašto su baš u redu, a jednako bezrazložno, ispunjeni sjajem praznine simbola, ponosno u njemu stoje. Da. Ti si bio tamo. Ispred Saveza komunista. Tako se govorilo. *Ispred* je tada bilo kao danas *u ime*. I ti si mi, bez riječi, oko vrata svezao maramu. Doma te nije bilo tjednima. Tjednima nismo izmijenili niti jednu jedinu riječ. A dotad smo bili nerazdvojni. Igrali se zajedno. Sjećam se da si znao, kad bi mi puknuo balon, od njegovih ostataka napraviti

balončice. Bili su manji, brži i negdje ponad moje glave, brisali tugu za nestalim balonom. Sad si tu, na pozornici. Jednako si lijep, mlad i ponosan, kao kad si, shrvan tugom i sjeban od ponosa, od nas otišao. Stisnuo si mi ruku. Tvoja je bila topla. Moja je bila znojna. Sramio sam se što i moja nije čvrsta kao tvoja... ali te nisam ispuštao iz ruke. Kao da smo se svezali. Rekao si mi *Čestitam, družo pioniru!* Ne znam što si mi i jesi li mi još nešto htio reći. Nešto umjesto tog izvježbanog *čestitam* koje je, odredivši zbilju tog trenutka i, zapečativši moju stvarnost za ostatak mogega života, ostalo lebdjeti iznad stvarnosti. Ja isto tako ne znam što sam ti tada želio reći, ali znam da ti nisam puštao ruku sve dok je ti nisi, odmjerenim trzajem kakvog je valjda nalagalo pravilo službe, iz moje ruke izvukao. Ne znam što sam ti htio reći, stvarno ne znam, ali i dan-danas znam da sam rekao ono što sam najmanje želio reći. Rekao sam kako ću *biti dobar i vjeran drug*, da ću *poštivati roditelje i starije...* i da ću smjelo kročiti stazama partizana, ja Titov pionir, s crvenom maramom koju mi je, bez riječi, tata vezao oko vrata. I što sad radim? Jesam li održao riječ? Posebno onu koja govori o tome kako ću *poštovati roditelje i starije...*? Vidiš, sve u svemu, čini se da sam opet ja taj koji je izdao tebe. Ja koji sam obećao da ću biti dobar. Ja Pinokio.

6. Idemo dalje: zašto mi nikada nisi kupio niti jednu knjigu za školu?

7. Zašto mi nikad nisi poslao paket dok sam bio student?

8. Zašto si nas godinama ponižavao alimentacijom kojom nismo mogli kupiti litru mlijeka i kilo kruha dnevno? Znaš, bile su inflacije. Velike.

9. I zašto, ako si pristao napola plaćati moj studij... zašto taj novac nikad nije stizao na vrijeme i zašto si mi to za sve vrijeme studija stavljao pod nos?

10. Zapravo, jebeš sve ovo, ali kako si mi, bez da si me upoznao, mogao reći da sam loš otac?

Vrti mi se od ovih riječi. Vrti mi se, jer se i one vrte. Iščašene, izlomljene, iskomadane... one ne mogu i neće sastaviti cjelinu slike, jer su kružne i jer se vraćaju kao loša pjesma koju, nakon što nam je nepozvana proparala uši, ni krivi ni dužni, pjevujemo cijeli dan. Slika užasa nikad se ne vraća kao cjelina. Štiti li nas užas tako, to ne znam. Teško je zapravo u to povjerovati, jer iako se ne vraća kao cjelina, iako oživi tek kad se umnoži i raskomada, ona se vraća stalno, ponavlja taj put, vraća se opet i opet dok nam od nje ne pozli i dok je sa sebe ne počnemo skidati drhtavicom, znojem, prisilnim radnjama, a kada zamislimo da bi je mogli zamrznuti i iz sebe takvu nepomičnu izbaciti, posegnemo za riječima. No, ona ostane netaknuta, katkad čak i ojača, ubrza se, vraća se neočekivano i snažno, a nama ostanu samo riječi koje se ponavljaju, među sobom množe, čineći tako krug iz kojega se, čini se, ne može izaći. Tko zna zašto tu vrtnju zovu zapisom sjećanja, svjedočanstvom.

Vidiš li ti koliko tebe ovo tvoje dijete voli? Koliko ono voli svoga tatu? Pita me otac pokazujući fotografiju mene i Tina ispred klupskih prostorija bakarskoga nogometnog kluba, "Borac". Sâm ju je snimio. Jednoga dana, nastavlja, jaiti ćemo, i Robi, sjesti i popričati o ovoj fotografiji.

Pred nama na stolu najnoviji je nalaz rendgena pluća. Ovaj put više ništa nije suspektno. Lezije, kažu, ukazuju na diseminaciju bolesti i odgovaraju metapromjenama.

Dojurio sam do njega dvadesetak minuta nakon što me je nazvao. Pročitao mi je nalaz. *To znači da se je proširilo na pluća*, rekao je tonom koji je isključivao pitanje. *Da*, rekao sam, *čini se da da*.

Dok sam vozio prema njegovome stanu ostajao sam bez zraka. Jadan, pomislio sam: nemoćan pred znanjem. Suočen sa znakovima konačnosti, opet presvučenim u jezik nečije struke i nečijih resora. Što ću mu reći kada mi njegova žena otvori vrata? Što ću mu reći na odlasku? Auto mi je pun namirnica. Krenuo sam kuhati kokošju juhu. Jasna je prehladena i treba joj. Hoću li mu pričati o tome? Kako moram kući kuhati. O Tinu koji je u vrtiću počeo učiti engleski. O ribama koje sam kupio nekidan i zamrznuo. O tome kako ćemo se nastaviti boriti...

Hej stari, rekao sam kad sam ga ugledao na fotelji, prignutog nad bijelim papirom s malo teksta, *što je, a...* *A što je*, rekao je, *to je što je... znam ja što je i znam što me čeka*.

II

Sve sam organizirao. Idemo u Bosnu. U redu, rekao sam sâm sebi. Idemo. Tamo nisam bio od neke davne godine. Sjećam se kuće na selu koja nije imala zahoda. U sjećanju sve je drveno. I kuća i zahod. Onaj što ga zovu poljski. A uvijek je dovoljno blizu kuće. Nikada na polju. Napolju, da. Napoljski onda ili vanjski, razmišljam dok se spremam na put. Jedna od tatinih sestara živjela je na selu. Druga u gradu. Grad je Doboj. Selo je Pridjel. Ono je "to" kada se o njemu govori kao o imenici nultog oblika. A kada te pitaju gdje si bio dok si bio u Pridjelu, ti kažeš, bio sam u Pridlju.

Ta, sa sela, otišla je negdje sa svojim mužem. U polje? Kravama? Ne sjećam se. I zaključala nas je u kuću. Dok smo spavali. Na selu se popodne spava, rekli su mi. Probudili smo se i strašno nam se pišalo. Ne sjećam se snage nagona, ali se sjećam kako smo tata i ja stajali kraj prozora i vikali: Protestiramo, jerbo nam se cura! Sjećam se te kamaraderije u nevolji bešike. Tata i ja, koji više nismo stanovali zajedno, sami u zaključanoj kući, krcati mokraće koja ne smije van. Ti naši vapaji i taj humorni zov. Sjećam se da se radilo o zajedništvu koje se do dan-danas nije ponovilo. Protestiramo, jerbo nam se cura, ponavljali smo kao mantru, gledajući u dugi niz dunja u voćnjaku.

Sve se to događalo u prizemlju. Čudno je kako mi tek danas, sad dok se pakiram, pada na pamet kako smo mogli otvoriti prozor. A ne, nabreklih jaja, čekati tetku da nam otvori vrata.

Tatina žena otišla je u apoteku. Po flastere s opijatima. Poput duha prošla je kroz kapiju kuće u koju su se uselili onda kad nisam znao gdje mi je tata. Ne ono prvi put kad je ostavio mamu. Kad je s bijelim fićom otišao unatrag. Da nam svima bude bolje, jer tako to više nije išlo. Nego kao sada otkako je tu, blizu vatrogasnog doma, a njegova žena, ova što sad ide u apoteku, ima problema s kičmom. Od prije. Kad je radila kao spikerica u robnoj kući. U samoupravnom socijalizmu. Zato je u penziji. Zato danas teže hoda. Zbog kičme. Ne zbog penzije. Zaključala nas je u kuću.

Sjedim na tatinom krevetu. On spava. Svako malo zastenje. Lijevom rukom pokazuje na suprotni kut sobe. Tu je, tu je, majku mu jebem, iz sobe mi ne izlazi. Vidi ga kakav je, jebo mater svoju, sav se stiso onako mršav... jede l taj išta pobogu sine... Tata ne jede. U kutu sobe nema nikoga. Tata je odlučio bol zamijeniti halucinacijama. Flaster lijepimo svaki treći dan. Dok su ga rastakali bolovi, molio me je da ništa na njega ne stavljam. Ništa po čemu bi manje boljelo. Želim biti hrabar, ponavljao je, umrijeti ko muškarac.

Kada mu je kroz pelene počela curiti nekakva smeđa sluz, mokraća, ono što tijelo iz sebe izbacuje čisteć se od otrova kemoterapije, sjetio sam se naše pridjelske kamaraderije u nevolji bešike. Tada su nam mjehuri bili puni. Nismo imali zahod. Sada je njegov mjehur pun užasa i znakova skore smrti. Zahod je iza ugla. Suprotnog od onoga u kojem se nastanio tatin žgoljo. On više ne može do zahoda. Gleda me sitnim, prokrvljenim očima iz kojih čitam stid. Niz vanjski rub lijevog oka na vodom rashlađen ručnik kojim je prekrpio jastučnicu klizi suza.

Zapravo, kad pogledam na tu masu praznine koja se začahurila u prostor sintagme “tata i ja”, kojoj je odnos obično zadan, potpuno mi je jasno zašto nismo otvorili prozor. A bio je u prizemlju.

Kad danas pogledam na tu masu praznine koja se začahurila u prostor između nas, između oca i sina koji je u dosadno urednim obiteljskim križaljka u pravilu zadan, u konjunkciji "tata i ja", ili "neki tata i neki ja", ili, a i ovo vrijedi, "bilo koji tata i bilo koji ja", ne čudi me što sam, dok je iz njega cijedila smrdljiva, gusta tekućina, i dok se njegovo desno rame nekontrolirano treslo, prozor ostavio zatvoren. Nisam želio ne osjetiti tu struju smrti koja je kolala njegovim tijelom. Htio sam je upamtiti.

Nisam se bojao, jer jedino što me je naučio bilo je kako svezati cipele. I to na neki uvrnut, čudan način koji odudara od pravila. Cipele sam tako vezivao cijeli život. Da ga ne zaboravim. Da, dok prstima prebacujem vezice u najblesavijoj od mogućih kombinacija, tata bude blizu. Čak i kad nisam znao njegovu adresu u gradu u kojemu smo on i ja živjeli. Nisam se bojao. Nisam se bojao jer me ničemu osim toga nije naučio, tako da sam znao da me sada, dok mu se rame luđački trza dodirujući meni nevidljive spajalice smrti, ne podučava kako umrijeti. Ovo je, baš kao i cjelina njegova života, bila samo njegova smrt. Ja, kao ni prije, dok su bolesti za njega stanovale na tijelima drugih, na krvnim slikama susjeda, na stranicama medicinske enciklopedije, u razgovorima s gostima opatijske thalassotherapije kojima je, vođen obiteljskom ljubavlju za ekstra-dohotkom, protiv njegove volje, za ljubav onih koji nemaju koliko im treba, iznajmljivao sobu u premalenom stanu prevelike vile, Esperie, iz koje bi se, sobe, a ne cijele vile, za te prilike, sam morao iseliti... ja nisam bio dio nje.

Za mnom trči tetka. Pred njom bježi kokoš. Kokoš ide u cik-cak. Tetka u ruci ima malu sjekiru. Nešto kao tomahawk. Kokoš skakuće. Zapravo se trza. Kao da je prikopčana na struju. Kao oni na Floridi, kada ih pričvrste za stolicu i ubiju. Gledao sam to u nekoj emisiji. Onoj s Barbarom Walters. Stave ga, glavu mu prekriju nekakvom vrećicom kao kada se kupi manja količina krumpira. Pa ga još malo pričvrste i jedan u uniformi okrene nekakvu kružnu, nešto kao na štednjaku, ono s voltima... i tek se tada ovaj s vrećicom preko glave počne tresti. Iz tjemena mu dimi. Na televiziji pokazuju kao da se to nikom ne događa. Navikli na glumce, gotovo da smo smireni. To se događa nekom drugom. Ne kom tko nisam ja ili mi, ali najgore je što se čini kao da se to ne događa niti njemu koji nam pred očima umire. Sav se tresući. Grčeći se. Ali, nekako se toga ne mogu otresti, navikli smo na glumce.

Ta kokoš. Ide u krug pa negdje koso. Pa kao da bi u neki grm, na stablo kao da bi se popela. Prestao sam trčati. Navikao na juhu iz konzerve i bijela, očišćena pileća prsa u vakumiranom pakovanju odbijam jesti tu kokoš čije tijelo tetka nosi pod rukom, vičući: Vidi Nidžo što je najebala, oš prsa, oš batak, jebo oca svog!

Gledam u kokošju glavu koja se u trzaju izdigla nad okrvavljenim vratom, crvena kao plastične figurice crvenokožaca iz "Čarobnih vrećica".

Tatino se tijelo trese. Ruku je zavukao u pelene i pokušava izvaditi izmet. Jedva da je još tu, a čini mi se da će ga stid nadživjeti. Znam da je ovo već netko napisao. Onaj čiji je lik završio tako da su mu nožem proboli srce, a nož u njemu dva put okrenuli oko osi, kao šrafčigerom. Sve je to bilo na zadnjoj stranici romana. Tu hvatam tatu za ruku, polako. Gledam ga pokušavajući mu očima reći da nema razloga za stid. Sve je to muški. Sve je to dostojanstveno. Jebeš i muškost i dostojanstvo ako vlastitim rukama vadiš vlastita govna iz pelene veličine malog jedra. Ali, jebeš ih i kad ne sereš po sebi. A i onaj s nožem i stidom. Pun mi ga je kurac, tata. Pa zaklali su ga kao kokoš. Onu tetkinu čija se glava, dok su joj još pričali živci, tresla proklinjući ubojicu. Ili joj se smijući. Tatino se tijelo trese, ali ne cijelo. Dio po dio. Evo, sad se trese rame. Lijevo. Kao glava kokoši.

Kad sam s njim, ne sjetim se glumaca. Ogadili su mi se još dok je njegova supruga radila kao frizerka u kazalištu i kada se on s njima družio. Toj gomili pijanih gnjida koje nikad nije teško naći i među čestitim komedijantima naplaćao se pića pokušavajući kupiti njihovo prijateljstvo. Iza leđa, smijali su mu se. On samo nije htio biti sam. Nije htio još jednom biti sam. Nakon rata, nakon doma, nakon sirotišta... ne. Pa što ako to košta nekoliko vinjaka? Ja sam bježao od njega i od njih. Bilo mi je desetak godina, dvanaest, ne sjećam se točno. Bio sam uvjeren da je ponižen. I iskorišten. A, uvjeren da je voljen.

Kako te mogu voljeti ako mi ne daš da te poštujem, divljalo je u meni. Tu rečenicu nikad nisam izgovorio. Nikada ništa nisam izgovorio. Bojao sam ga se. A svi koji su ga poznavali govorili su: Tvoj tata je dobar čovjek.

Sve do neke šesnaeste tražio sam riječi. Tada sam počeo pisati poeziju. Ako znaš kako to raditi, za to riječi nisu potrebne. Pisati poeziju tada, to ne čudi. Tih sedamdesetih svi šesnaestogodišnjaci pisali su poeziju. Ja sam je nastavio pisati i danas. Tada, bilo mi je šesnaest. Nidžo, ako bi ovu jebavo nemoj da bi joj reko da pišeš poeziju... to ti je kod nas ko da si peder, nemoj da si lud, jebem ti iboga, uputio me bratić u tajne zavodjenja na plesu kojega su u Bosni te večeri zvali igranka. Jebo sebe ako ćeš nastih unas kite smočit.

Tata i ja otišli smo u Bosnu. On je otišao ranije, a ja sam ostao kod rođaka. Njoj je bilo devetnaest, rekla mi je, onako, zaista u sijenu iza nekog zida, a kada sam joj rekao, nenaučen na druge riječi u potrazi za riječima kojima bih joj se za tu večer najavio pa neka me pusti da joj se približim, blizu, tamo gdje se osjeti dah, kad sam joj rekao da pišem poeziju, ono ko pjesme, rekla je, znaš se ljubiti?

Tatino se tijelo trese. Lijeva ruka nešto uklanja s ramena. Nije valjda onaj žgoljavi sad tamo zasjeo. Sobu je oblijepila smrt. Jesmo li imali dosta vremena, pitam se, sjećajući se jedne scene iz jednog filma. Samo taj tata bio je mafijaški kâpo. I to onaj glavni. Svima njima šef. Moj tata to nikada nije htio biti. Kâpo. A svima njima šef, e to da. Itekako. Samo se nitko nije na to odazvao. Vrijeme. Možda smo cijelo vrijeme mislili da ga imamo, da ćemo ga imati, da će se ono za nas osloboditi kad za to dođe vrijeme. Možda je svatko od nas dvojice radio nešto svoje, čak i kad smo radili isto.

Godine 1985. izašla mi je prva knjiga pjesama. Tata je živio u Opatiji. Maršala Tita. Iako to, osim što označava dužinu glavne gradske ceste uz more, namjerniku ne govori ništa. Dovedi te tvoje geliptere što isto pišu te pizdarije koiti pa da proslavimo što ti je izašla knjiga.

Vila Esperia. Mi na terasi. Nas oko deset.

Sjećam se, igrali smo s Italijom. Vaterpolo. Samo što smo tada bili Jugoslavija pa se svatko na toj terasi na neki način osjećao kao da pripada, iz današnje perspektive gledano, jednoj velikoj i šarenoj zemlji. S jezicima kojih više nema i s jezikom koji je sada tri. Četiri, ako ubrojimo i tatin onda i uvijek kad je Crnogorac.

Televizor smo izvukli na terasu i navijali. Za Jugoslaviju, iako smo svi tu bili Hrvati, osim oca koji je postao Hrvatom kada je to značilo preživjeti za ljude koji nisu odmah bili Hrvati. Barem za one koji se, baš kao moj otac, nisu mogli snaći. Ne znam zašto, ali kadgod o njemu mislim kao o toplom ljudskom biću kojeg je snašla nesreća, govorim mu otac, a kad sam na njega ljut što nije spriječio moju nesreću, što me je, zašto to ne napisati rabeći njegovo oružje, rabeći riječi, riječima cipelario, tada mu kažem tata. Sve sam pomiješao. A lijepo mi je govorio kako sam zaništa.

Tata je izašao na terasu, od rakije, rubno upotrebljiv. Otvarao je usta, govorio je nešto. Jezik mu se oslanjao o donju vilicu kao majmun o stativu na tada popularnoj razglednici. U rukama je držao crni rokovnik. Hej, gelipteri, vikao je, čujte kako sam ja piso još u domu u Maglaju... Mi se nismo osvrtni. Oči su nam bile skroz na ekranu. Rezultat je bio negdje oko osam za jedne i za druge. Jebem vam oca očinjeg, vikao je otac kroz smijeh, čujte što sam napiso, ponavljao je. **Dali smo gol.** Nećete, nećete, vikao je tata, a čitate ove pizdarije što ih piše ovaj moj gelipter... Nastavljao se truditi pročitati neku od pjesama koje je pisao dok je učio za bravara i koje je, kao da ih se – baš kao i sebe – stidi, koricama zarobio u crni rokovnik, priručnu mušku bilježnicu samoupravnog socijalizma. Preklopni nakurnjak. **Dali su gol.** Jezik mu je, dok je čitao, padao, a terasom su se, poput kapi blatne kiše, tromo

valjale riječi kao voda vodu prima, bedrima, u njima... Bila je riječ o nestanku između bedara neke učiteljice, ako se dobro sjećam, koju je dok je učio za bravara, skriven iza stabla, gledao kako, zadignute haljine, piša u Bosnu. Ili u neku drugu rijeku od vode, jedne od tatinih, za mene nepoznatih, planeta.

Dali smo gol i dobili ih. 10:9.

Zapravo, točan rezultat ne znam, ali sjećam se da je bilo 10:9.

Tata teško diše. Njegova je supruga u kuhinji. Uglavnom šuti, a ja znam da više ne zna što bi spremila za ručak. Tata više ne može jesti. Nekidan je, promijenivši boju u nemoguću, nekakva kašasta tvar rastočena kemijom i xelodama nagrizla njegovu pidžamu.

Jebo vaki život, vratio se otac kući u jeziku, tamo, na prag kuće koja mu, dok umire, visi ponad uzglavlja. Boli li te, pitam. A jašta da boli, vidi, sve iz mene curi, sav sam podmazan... Niko, ti se krećeš među tim piscima... a tu ima, otac hvata zrak pokretima očiju, a one se okreću ne obrubom horizonta nego vertikalom, kao kotači zabavnog parka... ima pедера... pa daj dovedi jednog da me naguzi ovako skliskog... pokušava me nasmijati.

Da mu kažem da ne znam nijednog pедера među našim poštenim piscima ne bi mi vjerovao. A da je to što ih nema jedna od izvornih tragedija domaće literature, još bi mi manje vjerovao.

Kako to pertle vežeš, jebemte zavrati, rekla je vadeći sijeno iz kose nakon nečega za što sam godinama uvjeravao gimnazijske kolege da je bila prava jebačina, kao u Dekameronu, za kojega smo mislili da je ime i da je najveći jebač i kojega je glumio Stevo Žigon. Sve je bilo tamo. Sijeno. Ona koja je bila starija i od koje se očekivalo da zna što radi i ja koji sam... Znam što sam... Jer rekla je, kad sam sjeo na vlak, bratu od tetke mi, koji se kod nas kaže bratić... jebo te onaj tvoj, ni stavi ga nezna, sama sam ga morala upičku trpati...

Kako je lijepo kada ti umire otac. Tada i ovako nešto možeš reći bez da se pitaš kakav ćeš dojam ostaviti na bilo koga. Kod njih, u Bosni, odakle je moj otac nekoliko godina prije mog rođenja, kao izviđač, došao u Bakar, i odakle je otišao u Rijeku, da bi, jednog od posljednjih svejugoslavenkih ljeta, otišao na Lovćen gdje je, spuštajući se niz planinu, od Bosanca postao Crnogorac, korijenski, kao pravopis koji će, za koju godinu nakon tog spusta kod nas mnoge doći glave, tijela, govora i plača, kod njih, u Bosni, ovo možeš slobodno možeš reći smiješ. Ne znam zašto. Na bosanskom, dakle, trebao bih to reći ovako:

Kako je lijepo kada ti umire otac. Tada i jebo te onaj tvoj, ni stavi ga nezna, sama sam ga morala upičku trpati... smiješ reći bez da se pitaš kakav ćeš dojam ostaviti na bilo koga.

Na kraju opet nisam otišao s obitelji u Bosnu. Kao ni prije. Nikad, kako je to upamtio tata. Jednom ili dvaput, kako sam to upamtio ja.

Bolest nema najdraže. Ona je pravedna i lijepi se na sve nas. Nekad, baš kao i kod smrti, ne znam je li to jedna te ista koja se seli, ili svatko ima vlastitu svoju bolest, baš kao i smrt. Jedna takva bolest, baš prije puta u Bosnu, na trenutak, valjda da osnaži oca i osposobi ga za put, jer treba voziti sve do nje, izašavši iz dvorišta kuće kod vatrogasnog doma, prešavši Sušak i most na Rječini, uspentravši se Osječkom, došla je sve do nas, sobom oblijepila dom i rekla nam da mi nije na put. Otada s nama živi, mi pomalo putujemo, nekad idemo na put, a nekad pričekamo... pa odemo ili ne, a tata je taj put na put otišao sam.

Bio sam, vidio sam, i sada mogu otići, rekao je. Šteta što nisi bio sanama, rekao je, a u glasu mu se nastanilo razumijevanje. Bit će da se nismo na vrijeme predbilježili za dijeljenje sreće. S tugom smo nekako spretniji. Sagnuo sam se da mu vežem cipelu pred izlazak u dvorište. Sjeo je na stepenicu, nježno mi odmaknuo ruku i rekao: Jebo sebe, pa valjda pertlu znam svezati.

Sjedim kod tetke u Doboju. Tetka plače. Sjedim kod tetke u Pridjelu. Tetka plače. Bratić, onaj koji me je tada vodio do sijena, u čokanj utače rakiju. Svuda oko nas šljive. Nekih kuća više nema. Nekih kuća sada ima. Neki ljudi prelaze cestu. Neki ne.

Kako žena? Kako dijete? Jesul zdravi? Jesul dobro? Pita tetka.

Kimam glavom. Gledam na sat.

To je sve što je meni ostalo od Bosne.

Danas sam došao kasno. Vidim, tata je miran. Sve je na svom mjestu. Ne trese se. Ne boli ga. Čak se i svježe obrijao. Nema onih sijedih koje su od mog oca činile nečijeg starca. Samo neka ga ne boli. Toliko ga ne boli da ga se ne bojim rukama blago primiti za ramena. Pridići ga toliko da gotovo može sjesti. Onom njegovom uvijek vlažnom gazom obrisati čelo, pazeći da mu ne smočim kosu koja mu se odlučila vratiti. Nježno mu odmičem ruku, da se ne ukoči od ležanja. Miran je. Čak je i oči zatvorio i ne gleda oko sebe tražeći onog žgolju, koji mu se, majku mu jebem, uselio u sobu, ima skoro mjesec dana. Zbrajam sate koje je taj insekt proveo s mojim ocem i osjećam nešto kao mržnju, jal, ljubomoru, tugu... Što ja znam... Pa taj je u mjesec dana bio više s njim nego ja u dvadeset godina.

Tko mi je kriv, mislim si, brišući ocu čelo, pa mogao sam dolaziti. Mogao sam, a zapravo nisam mogao. Smio sam dolaziti. A zapravo nisam smio dolaziti. Tko mi je kriv. Nitko me nije tjerao. Kad sam vidio da više ne mogu dolaziti, sâm sam se otjerao.

Tata je nakon toliko vremena sjeo. Noge je ispružio. Gornji dio tijela mu je gotovo pod pravim kutom. Zamišljam da je baš tako sjedio u klupi doma u Maglaju kad je pisao onu lijepu pjesmu o učiteljici koja, podignute haljine, lijepe noge umače u Bosnu. Ponosan, i sam, sin države u nastajanju, na putu da postane što ne želi biti, a može, a smije... bravar. I piše poeziju. Zatvorenih očiju naganja slike potrebne za stihove koje tek treba složiti, zatvorenih baš kao i sada kad ih je zatvorio. A da nije, vidio bi da ga baš u njih gledam, baš tu ga tražeći.

Ovaj put duboko i bez straha.

On mi se smiješi. Uzimam ga za ruku i polako mu je uvlačim u rukav zimskog sakoa. Deveti je mjesec. Zahladilo je. Sretan da ga ne boli, napola sam ga zagrlio. Odjednom, tatina glava se zaljuljala, poletjela prema naprijed i glasno me čelom udarila o čelo.

Ups, kaže brat, koji je u tom času njegovu drugu ruku uvlačio u drugi rukav sakoa, jel boli. Njega ne, kažem. Obojica smo se, na trenutak, smijehom odmaknuli od tatine glave koju bez naše pomoći nije mogao uspraviti. Ne savijaj mu ruku, kaže, počela se kočiti. Još samo da mu navučemo čarape i gotovo je. Cipele ionako ne možemo svezati, jer su mu gležnjevi jako otečeni.

Očevo lice sam posljednji put vidio kad su ga dvojica, pažljivo, jer nije im to prvi put, brzim rukama, ravnih leđa i svinutih koljena, ulagali u sivi plastični kontejner nalik onim prijenosnim spremištima što ih znalci, bez obzira na porijeklo, zovu tulama i lijepe ih za krovove automobila. Nisu samo spremišta. Znak su pripadnosti višoj srednjoj klasi, čak tamo gdje ove i nema. Kao i ova kutija u koju su mi zatvorili oca. Na putu za paljenje. U Zagreb. I to je, kao i tula, stav. Poruka onima koji čekaju uskrsnuće. Pa da imaju tijelo. Tata će u čikaru. Pa da nema tijelo. Da se skloni i nakon smrti. Na policu sa strane. Da u grobnicu stanu oni kojima je ona važnija no što je bila njemu.

Evo opet one moje none koja leti. Ča se ziblješ, kako kakova šimija, ča si retardiran, podvikuje na mene, nervozno, ali ne bez brige. Ziblješ se kako neki majmun... z tobun neč ni u redu... Niko, vidi ga, ziblje se ko da su ga glisti smutile... Nono Niko pogledao je ispod naočala koje su njih dvoje dijelili za čitanje i nastavio čitati naslove iz Novoga lista. Piše da su v Rike našli on brod ča se je bil potopil još za vrime D'Annunzia, govori vlažeći prste u namjeri da okrene novi list. Ča ne vidiš upitnik na kraju naslova... ča ni naslovi ne čitaš do kraja, viče nona, a nono gleda prema meni i namiguje.

Stojim ispred urne s očevim pepelom i ljuljam se u mjestu. Kolona ljudi mi prilazi i znam da se moram zaustaviti, ispraviti u leđima, dočekati bol dostojanstveno, muški, ali oni su prebrzi, toliko su brzi da se nekome i nasmijem... izvan mjesta i vremena... ne znam, i dalje se ljuljam, onako s lijeve na desnu i s desne na lijevu... nona koja leti iznad mene je... lice je prinijela momemu. Rukama me je polako, nježno uhvatila za ramena i uspravila, kao da me je posadila na mjesto do vaze s ocem, smiješeći se i gladeći me, po, točno se sjećam, lijevom obrazu. Usne je prislonila na kožu do uha mi, i rekla: Ne boj se, leh je partil.

Kolona ne prestaje. Čuj, šapuće brat, trubač je rekao da nam može za ovu lovu tri. Rekao je da zna "Najdraža Rijeko". Da dodamo? Naravno, govorim. Samo da ne zafuša.

Jer, ovo je tatin grad.

III

Da je ovako lako bilo dolaziti mu, dolazio bih mu svaki dan. Kao danas, na groblje. Kao jučer na groblje. Kao na groblje kad god osjetim da trebam tamo otići. Eto, i smijem, kako bi rekli kod njega u Bosni. Samo ne moram. Nikad ništa više ne moram. Barem što se njega tiče. Kao što ni moj sin nikada ništa ne mora. Barem što se mene tiče. Jer ubrao je svu korist jalovosti i kulturne iščašenosti muškog infinitiva morati.

Nikica više ništa ne mora. Nikica radi što god želi. Ide tati na grob kad zaželi, pjeva u meni dijete koje, kad god dođe kući koja i dalje nije jedna, isto to i zapiše. Onako, muški, mekim jagodicama prstiju od kojih najbrže udaram onim prostim. To činim, jer neprilično je zaboraviti. I želim osjetiti lagodu rečenice: ja više ništa ne moram. Najradije bih je napisao na svim meni poznatim jezicima, ali ne priliči sada, kad mi je tata prah.

Vrijeme je za onu treću vrećicu. Bilo ih je tri, nije li? Jedna puna krvi. Jedna puna mokraće. Jedna puna ničega. U nju ću ga, obećao sam to, kada umre, spremiti. Tata je spržen. Samljeven kao moje djetinjstvo u Bakru, ispred Stare škole, kao moj put preko brijega u Rijeku, jedan od onih na kojem ti oni koji sve čine za tvoje dobro nasilno iz ruku čupaju bočna ogledala na kojima ne piše uzalud, slovima od stakla, oprez, predmeti u ovom zrcalu bliži su nego što to izgleda. Evo, koliko su blizu... Samljeven je kao ja pred njegovim vratima.

Ti nikada nisi imao ključeve od tatinog stana, čudila se Jasna pred samo vjenčanje. Ne, odgovorio sam joj sa smiješkom, čudeći se što je u tome tako čudno. Smrvljen kao ono kad smo nas dvojica, samo nas dvojica, negdje kod Aerodroma "Marco Polo", mahali jedan drugome ne znajući više vide li nam se ruke...

Eto te tata, idem te spremiti u vrećicu. Praznu. Za tebe sam je čuvao. Čista je i nije ni prazna. Puna je ničega. Ne, nije to isto. Razlika je. Velika je to razlika. Ako je prazna, tada u njoj nema ničega. Tada je možeš napuniti nečim, svačim, do vrha, ili samo malo. Može i dopola. Ali, ako je puna ničega, tada u nju više ništa ne stane. Niti ti. Iako sam je tebi namijenio. Ali, dok si još ležao u bolnici, ispod tebe upakirani krv i mokraća, tada sam je vidio onakvu kakva je tamo bila. Puna ničega. Ne mogu je isprazniti. Puna je svega što je uvijek bilo u našoj vreći života.

Tu sam. Blizu tvoje slike na pročelju niše u kojoj nisi sam. S tobom je posinak koji ti je bio doveden u do tada drugačiji život. Tvojom voljom odabrao si obojicu. Vidim te. Njega ne. Za njega nemam mjesta.

I mislim, znam, želim reći da ono ništa čega je vreća puna mogu i prevesti da svi kojima su

još očevi živi mogu razumjeti: žao mi je, užasno mi je žao, tužan sam zbog te vrećice krcate ničim, jer ma koliko da razmišljam ne mogu se sjetiti ničega što se među nama dogodilo i zbog čega bi mi danas bilo žao. Ničega, osim bezdana toga što se između oca i sina moglo dogoditi, a nije se dogodilo. Tu je sva moja tuga. U ničemu. Vreća je puna baš toga.

Otkad je umro otac, bez straha i nelagode, opušten i smiren, oboružan neutralnom sigurnošću gubitka odlazim na groblje, sa smiješkom, bez grča u želucu, bez straha da će me dočekati tatine grube riječi, optužbe, prijetnje, okrivljavanja, osude, poniženja...

Vrećica je puna. Neće puknuti, znam. Te bolničke vrećice čvrste su. Bolesnike čuvaju od poniženja, a osoblje od sadržaja njihovih bolesti. Uho! Ostalo je uho. I krevet za koji sam rekao da ću se u njega uvući kad bude umirao. I sve dok bude disao, planirao sam, pričat ću mu. Sve sam lijepo isplanirao. Reći mu sve što sam mu želio reći, sve što sam mu mogao reći, sve što sam mu trebao reći, sve što sam mu, kao sin ocu, morao reći, sve što sam se, umoran od neslušanja, prestao nadati moći ponoviti... To sam nakanio činiti sve dok ne svisne od mojih riječi, od slova na koja sam se namjerio i koja ću do prsnuća utiskivati u mrtve mu uši.

Tu je. Tu smo. On na slici. Otečene glave od bijega od života, od života iza ograde na vrhu trsatskoga brijega, strmog i samo njegovog, patrijarh i kraljević konobe bez prozora, konobe koja se predala njegovoj novoj zavičajnosti i tako naprasno prestala biti šupom. Gleda me glave okrugle od bezglavog kruženja oko kuće u potrazi za onim krugom koji bi, za razliku od svih prethodno prehodanih, ipak trebao biti malo širi, i, za života koji ga je tu izmjestio, proširiti mu svijet... Tata me gleda, a ja ga se više ne bojim.

Ljuljam se pred njegovom slikom na pročelju niše u koju se stisnuo, spržen u bordo vazi. Premještam se s lijeve na desnu nogu i natrag. Ljuljam se. Nema leteće none i nitko mi ne spočitava ljuljanje. Ja uglavnom i ne znam da se ljuljam. A to radim cijeli život. Kao što dišem, mokrim, kašljem, trepćem očima... ja se i ljuljam.

Dugo nisam znao zašto, a onda sam jednoga dana, ono, pred sam kraj svake bajke o slučajnosti ljudskih radnji, pročitao da to ljuljanje ima veze s poezijom. S onim što sam, na djelomičan užas tate, radio.

S istim onim što je otac, dok je učio za bravara, radio po skrivećki, da ga ne vide maglajski gelipteri pa da mu se negdje, na velikom odmoru, kako se to kod nas lijepo zna reći, ne najebu majke.

To da se zanemarena djeca ritmički ljuljaju, to dobro. Svašta ona mogu raditi. Tući drugu djecu. Kad odrastu ubijati ljude. Silovati muškarce i žene. Na mjestima koja ne pokriva internet, ima ih koji trijebe kokoši i razvaljuju mlade koze. Za njih se, normalno, slabije zna. Ima ih koji se podvoje pa su dvojica, pa jedan čuva drugoga sve dok se uzajamno ne sukobe i tada se stvarno ne zna tko, na kraju, izvuče deblji kraj. Ne zna se ni zašto je deblji nužno gori od tanjeg. Ili, ima ih koji se umnogostručje pa se podijele tako da se jedan brine o trojici ili četvorici njih od kojih svi redom stanuju u tijelu jedne osobe i tu se stvari itekako mogu zapetljati.

Gadna su ta zanemarena djeca. Svašta su ona u stanju napraviti. Tako da je ovo ljuljanje, u podjeli mogućih radnji, sasvim prihvatljivo.

Šta? Stojiš na obje noge, ljuljaš se i kome smetaš? Još ako nemaš nonu kojoj to ide na živce, sve može proći potpuno neprimijećeno. Baš kao što si se i ti, neprimijećen, jednoga dana, odlučio zaljuljati. Proizvesti za sebe tu ritualnu muziku malog povrijeđenog srca. Prestrašen, ali ne dovoljno da nestaneš, zaljuljao si se ne bi li tako stvorio barem minimalan osjećaj prisutnosti.

Doktori iz jednog sasvim drugog resora, koji nema ništa s resorom u kojem je moj otac bio spašen, kao niti s jednim od resora u kojima su dokumentirani razlozi i uzroci njegove smrti te sam ritam njegova umiranja, ovo moje ljuljanje zovu: autostimulacija. To vam je kao nekakvo drkanje. Kikotanje koje ova usporedba može kod nezaljuljanih izazvati samo ukazuje na bliskost ovih dviju radnji: ljuljanje i masturbacija: lijevo-desno, gore-dolje...

Stojim pred grobom koji je zazidan u okomicu i čija geometrija može priručno prevrednovati dimenzije tuge. Taj se grob zove niša. Lijeva ruka ide u džep. Njome tražim ključ od automobila. Nema ga. Tražim ga u drugom džepu. Nema ga. Nema ga u džepovima jakne. Nema ga u džepovima hlača. Nema ga na podu. Gdje je? Prestajem se ljuljati i umjesto mene počnu se ljuljati riječi. Tražim ključ, dozivajući ga... ključ, ključ, gdje mi je ključ... nema ga, ključ, ključ, gdje si ključ..., ponavljam ritmički kao da će ga dozvati sam napjev, a ne riječi koje sam isprva mislio poslati u potragu za ključem. Kao da ta kadenca koja je napustila moje noge i, umirivši mi tijelo, preselila se u naglas neizgovoreno može otkriti tajnu zagubljenog ključa. Jebote, ako sam ga izgubio, kako ću u auto??? Gdje li je ključ, ključ, gdje mi je ključ...

Kao da me može čuti. A i da me čuje, njegova samoća nije poput moje. Ona ne proizvodi riječi Nikica, Nikica, Nikica... I dok ja vokaliziram samoću i podcrtavam si izgubljenost predmeta oko sebe gotovo kapitulacijski izgovarajući, ma jebeš ključ, naći će se, napraviti ćemo drugi, valjda imam negdje rezervu, nikako da me ostavi taj staccato repetitivne i kružne potrage koja se, zajedno s mojim riječima i skupa s mojim tijelom, ljulja okružujući cvijeće ispred tatina groba, sve više nalikujući na obredni ples dvoje mrtvih ljudi: jednog u potpunosti, a drugog u velikoj mjeri. Još samo da pronađem taj jebeni ključ pa ću biti u stanju točno reći tko je od nas dvojice tko.

Evo tata kako nastaju pjesme. Ne sve. Moje da. Ne sve moje. Velika većina njih. Kao ona o galebu koju ti nikada nisam pročitao. To što ti je nikada nisam pročitao, ne razlikuje je niti od jedne druge koju sam napisao. Kakva bi to bila poezija i cijela povijest pisanja kad bi sinovi tatama čitali vlastite pjesme koje se još zovu pjesmice? Znao si ti to, je li da jesi? I zato si me čuvao od toga. Da mi se drugi ne smiju jer ti čitam pjesme, pa da se još više od tog smijeha ne zaljuljam. Ključ, ključ, gdje mi je ključ... evo ti pjesme. Zaljuljane. Ona je, a to danas znam, tako bliska s tom samopodražajnom zaljuljanom radnjom koja zapravo otkriva posvemašnju i trajnu uznemirenost. Pjesma je prijevod tog zapravo nesvjesnog usamljeničkog ljuljanja, katkad ukrašenog onim nervirajućim ubrzanim kratkim polunaklonima iz kojih je potpuno izbačen svaki suvišan pokret, kao golo štivo iz kojega je protjeran stil. Pisat ću poeziju koja će htjeti reći nešto što nikada neće moći, a to je vapiti za mojom potpunom prisutnošću, prepoznavanjem i uvažavanjem. Ne njezinom krivnjom, bit će nerazumljiva.

Tata, čuj kako oplakujem svoje zagubljene ključeve, kako proklinjem vlastitu pogrešku, ili je slavim objavljujući dobre vijesti. Sve sam svoje predao ritmu. Najprije tijela. A onda riječi: ključ, ključ, gdje mi je ključ... Jebo li me ključ, gdje sam ga stavio... Nema ga. Ritam je taj drugi koji se o meni sad brine. Čak ne ni riječ. Ne knjiga, iako sam cijeli život oko sebe gradio utvrdu od knjiga. Da me čuvaju od svijeta u kojem, vidiš i sam, čim u njega zakoračim, zaljuljam se i odu ključevi. Lakše je dati se ritmu. On ima svoj svijet i red po kojem taj svijet živi. Stih. Riječ. To kad se zaljulja... otkriva ti zašto sam bio ljut na tvoje riječi... sve dok nisi umro i otkad s lakoćom i bez straha pohodim tvoj grob, riječi, sve riječi, pa i tvoje, bile su čestice teksta mogega svijeta, tekstura mogega bića – najdubljeg u njemu. Bile su ključevi, ključari i vratari mogega života; sad slobodno mogu bez njih, s noge na nogu, kao kakav starmali pajac... ključ, ključ, gdje mi je ključ...

Umoran sam u stidu šaputati bešumne zvuke i tonove od kojih očekujem da mi vrate život u one prostore koje sam onečistio unijevši u njih baš taj stid. I to njegovu najosobniju inačicu: stid od sebe sama. I dosta mi je ovog ljuljanja. Što s njim? Umoran sam oponašati samo ono dopušteno. Ono što je glasnije time što je nevidljivije. Kao ovi kurčevi ključevi. Ključ. Isto. I nečujnije... ključ, ključ, gdje mi je ključ...

Ti zibajući pokreti, ti zvuci, oponašaju itekako komunicirajuću stvarnu prisutnost drugih, ali u tako golom obliku, tako pojednostavljenom, svedenom na elementarni alat za saobraćanje. Gotovo na sebe sama. Ali dovoljno snažnom da može odvratiti pažnju od odvratnosti stvarno upamćenih scena.

Taj je oblik puno snažniji od vrećice ničega, prepun sitnih ritualnih slika koje te, u tijelo i glas upisane kadence iz prošlosti umiju najprije iščašiti, potom premjestiti i, njima na kraju u potpunosti transformirati samo sjećanje.

Zato nije neobično da se ostavljeni dobrovoljno sjećaju samo lijepoga.

Mala, topla brava mimeze, taj izgubljen simbol koji ti zapravo nastani život u obliku nasušne potrebe, eto, recimo ključ, ključ, gdje mi je ključ... I ta sama mala mimeza, kao kadencirani flaster gubitka, ima svoju paralelu u poeziji. I tu je sva tajna.

I dobro je da je bilo tako. Dobro da me otac nije htio čuti. Da je tu poeziju upisao u crni rokovnik neradnika. Da mi nije dopustio da se oglasim i da, na trenutak, budem sretan. Jer, da je tomu tako tada bilo, ja se nikad ne bih zaljuljao. I možda bih i ja bio bravar niti s jednom sastavljenom bravom.

I od tuge, pjesme pisao ispod klupe, lijevom rukom prekrivajući papir. Mojim, bravarskim rječnikom, rekli bi, u fušu. Pisao bih kad me nitko ne gleda. Kad me nitko ne vidi. Jer, vidjeti me da pišem značilo bi izložiti me podsmijehu. Jer, a zna to zdrav i odrastao muškarac, pišu samo oni što se ljuljaju, oni što ne znaju ni gdje su ključeve ostavili...

Ovako mi je život ispunjen i, ja sam, sve u svemu, jako sretan čovjek.

Ljuljat ću se brzo. Sam od sebe. Ako zatreba, zaljuljat ću se još i brže. Najbrže. Makar se sapleo i pao. Onda ću se pridići i opet zaljuljati. Nastavit ću se ljuljati. Opet i opet i ponovno - ponovno kao što ponavljam riječi kadgod razmišljam o njima dvojici. O tati i o ocu.

Radnje ću ponavljati dok se sam ne ponovim. Tko zna, možda sam ponovljiv kao što su ponovljive i radnje. To već i vi znate. Ljuljanje... pa ljuljanje u krug. Da, i toga ima. Barem tu, kod mene. Možda se ponovim. Pa što ako se ponovim? Možda se ponovi i tata?

Ako se ponovim, ponovit ću se jednako tako kao što ponavljam riječi. Katkad i zaumno. Razlomljeno kao i memorija obiteljskog užasa koji tako neprimjetno i pripitomljeno umije postati najprije svakodnevice, a onda matrica obitelji u kojoj od sina preko noći postaneš otac. Obitelji u kojoj ti najednom imaš najveći broj stopala na koje navlačiš cipele veličine dječjeg groba.

Neka. Ljuljat ću se. To radim jako dobro. Ljuljat ću se čvrsto stojeći na zemlji. I nitko mi neće odvezati cipele.

Nikola Petković

Rođen 1962. u Rijeci. Diplomirao je filozofiju i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Magistrirao i doktorirao u SAD-u. Od 2003. godine predaje na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Od 2011. do 2018. godine bio je predsjednik Hrvatskog društva pisaca.

Znanstvene i književne radove objavljuje u mnogim domaćim i inozemnim zbornicima, listovima i časopisima. Autor je dvadeset knjiga različitih vrsta, rodova i žanrova, a poezija, proza i esejistika prevedeni su na niz jezika. Zbirka poezije na engleskom jeziku *Las Regiones Perdidas* objavljena je 2001. godine, a dvojezična *Glasovi iz zone tišine: Voices from Stillezone* (na engleskom i danskom jeziku, u koautorstvu s Cindy Lynn Brown) 2015 godine. Roman *Kako svezati cipele* preveden je na engleski i turski jezik. Dobitnik je domaćih i inozemnih filmskih i književnih nagrada. Roman *Put u Gonars* nagrađen je nagradom tportala i Nagradom Grada Rijeke 2019. godine.

Objavio: *Vile i vilenjaci* (poezija, 1984); *Melodije Istre i Kvarnera* (poezija, 1989); *Priče iz davnine* (roman, 1989); *Dan na bijelu hljebu* (poezija, 2001); *Mozak od 2 marke* (eseji i kritike, 2001); *Odisejev pas* (poezija, 2007); *Uspavanka za mrtve* (roman, 2007); *Harterije: Hrvatsko pjesništvo početkom tisućljeća* (eseji i kritike, 2009); *Kako svezati cipele* (roman, 2011); *Vila-Riječ* (knjiga za djecu, ilustrirala Andrea Petrlik-Huseinović, 2013); *Harterije II, III, Hrvatsko pjesništvo početkom tisućljeća* (eseji i kritike, 2013); *Harterije IV, Hrvatsko pjesništvo nastavkom tisućljeća* (eseji i kritike, 2016); *Put u Gonars* (roman, 2018).

Znanstvene knjige: *Srednja Europa: Zbilja, mit, utopija*, 2002; *Identitet i granica*, 2010; *O čemu govorimo kada govorimo o identitetu?*, 2020.

Autor je dva scenarija, a bavi se uredničkim i prevoditeljskim radom.

Biblioteka elektroRI

knjiga 19

Nikola Petković

KAKO SVEZATI CIPELE

© 2021 Nikola Petković

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2021

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Krešimir Pintarić

Fotografija

MarciMarc105 / Pixabay.com

Objavljeno

16. kolovoza 2021.

ISBN 978-953-345-913-4 (HTML)

ISBN 978-953-345-914-1 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-915-8 (PDF)

ISBN 978-953-345-916-5 (MOBI)

Prvo izdanje

Algoritam, Zagreb, 2011.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Rijeke i Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske.**